

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VÝSKYT PATOLOGICKÝCH JEVŮ U ŽÁKŮ
II. STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL**

Autor práce: Jana Rýparová

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Kocíková, MBA, LL.M

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2025

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova tř. 1632/5b, 370 01 České Budějovice
ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Jana Rýparová, DiS.
Studijní program: Bezpečnostně právní činnost
Forma studia: Kombinovaná
Místo studia: Příbram

Název bakalářské práce: Výskyt patologických jevů u žáků II. stupně základních škol

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Occurrence of Pathological Phenomena in Pupils of the Second Grade of Primary Schools

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
Vedoucí bakalářské práce (jméno a příjmení, včetně titulů): Mgr. Zuzana Kocíková, MBA

Datum zadání bakalářské práce (měsíc, rok): duben 2024

Cíl bakalářské práce:

Hlavním cílem této bakalářské práce je provést kvantitativní výzkum, který analyzuje nejčastější patologické jevy mezi žáky druhého stupně základních škol v okrese Příbram a zároveň zkoumá jejich povědomí o právních aspektech spojených s delikventním chováním.

Vedlejším cílem je posouzení účinnosti a vhodnosti intervenčních strategií zaměřených na prevenci a léčbu těchto patologických jevů.

Student: Jana Rýparová, DiS.	13.5.2024 datum	 podpis
Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Kocíková, MBA	13.5.2024 datum	 podpis

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	25.5.2024 datum	 podpis
Prorektor pro studium a vnitřní záležitosti: doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D.	27.5.2024 datum	 podpis
Rektor: doc. Ing. Jirí Dušek, Ph.D.	27.5.2024 datum	 podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucí a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Zuzaně Kocíkové, MBA, LL.M, za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

RÝPAROVÁ, Jana. *Výskyt patologických jevů u žáků II. Stupně základních škol: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2025. 71 st. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Zuzana Kocíková, MBA, LL.M

Klíčová slova: děti, mládež, prevence, sociálně-patologické jevy, závislosti

Bakalářská práce se zabývá, nejčastěji se vyskytujícími patologickými jevy mezi žáky druhého stupně základních škol. Je rozdělena na dvě části, z nichž jedna je teoreticko-metodická analýza a druhá část je empirická. Teoretická část se zaměřuje na analýzu a rozdělení patologických jevů a hledání vlivů a příčin, které mohou rizikové chování vyvolat. Obsahuje rovněž aktuální právní předpisy a opatření, vztahující se k trestní odpovědnosti mladistvých vedoucí k řešení delikventního chování. Dále řeší prevenci rizikového chování a zaměřuje se na to, jak tyto jevy eliminovat. Empirická část je zpracována pomocí kvantitativního sběru dat metodou dotazníkového šetření a potvrzení stanovených hypotéz prostřednictvím vyhodnocení dat z provedeného výzkumu. Anonymní dotazníkové šetření bylo zaměřeno na žáky ve věku 11 až 15 let a bylo provedeno mezi žáky druhého stupně základních škol v okrese Příbram.

ABSTRACT

RÝPAROVÁ, Jana. *The Appearance of Pathological Phenomena at Lower-Secondary School Pupils: bachelor thesis*. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, 2025. 71 pp. Thesis supervisor: Mgr. Zuzana Kocíková, MBA, LL.M

Key words: adolescents, addictions, children, prevention, social pathological phenomena.

The bachelor thesis deals with the most frequent pathological phenomena among lower secondary school pupils. It is divided into two parts, one of these is a theoretical – methodological analysis and the second part is empirical. The theoretical part is focused on an analysis and classification of pathological phenomena and on searching for influences and causes that may incite risk behaviour. It also contains current legislative and measures related to criminal liability of adolescents and leading towards the answers for delinquent behaviour. Furthermore, it deals with a prevention of delinquent behaviour and aims at the possibilities of elimination of such phenomena. The empirical part is processed through a quantitative data collection with a method of a questionnaire construction and a confirmation of the set hypotheses through the assessment of the data from the performed research. The anonymous questionnaire construction was focused on pupils 11-15 years old and it was implemented among the lower-secondary school pupils in Příbram District.

Obsah

Úvod.....	9
1 Cíl a metodika bakalářské práce	10
2 Aktuální legislativa a přístup ke kriminalitě mládeže	11
2.1 Děti do patnácti let	11
2.2 Mladiství	12
2.3 Hlavní legislativní normy.....	13
3 Sociálně patologické jevy	14
4 Vybrané formy sociální patologie.....	16
4.1 Závislosti.....	16
4.1.1 Závislost na alkoholu	17
4.1.2 Závislost na nikotinu.....	18
4.1.3 Závislost na kratomu.....	19
4.2 Formy asociálního chování a jednání.....	20
4.2.1 Šikana.....	21
4.2.2 Vandalismus.....	22
4.2.3 Krádeže	23
5 Příčiny rizikového chování.....	24
5.1 Teorie sociálních deviací.....	24
5.2 Psychosociální vývoj v období dospívání.....	25
5.3 Sociálně patologické jevy spojené s prostředím rodiny.....	26
5.4 Školní prostředí	28
5.5 Sociální a vrstevnické vlivy	29
5.6 Vliv médií a technologií.....	30
6 Sociálně-právní ochrana dětí a mládeže	32
6.1 Zákony na ochranu dětí a mládeže.....	32
6.2 Instituce a organizace chránící děti	34
7 Prevence	37

7.1	Sociální, situační a viktimologická prevence.....	37
7.2	Prevence podle okruhu adresátů.....	38
7.3	Školní preventivní strategie.....	39
7.4	Systém prevence kriminality v České republice	39
7.5	Cíle prevence zaměřené na děti a mládež	41
8	Kriminalita dětí a mládeže v ČR	42
8.1	Charakteristické rysy kriminality mládeže:	42
9	Výsledky	44
9.1	Metoda sběru dat	44
9.2	Stanovení hypotéz	44
9.3	Výzkumné prostředí	44
9.4	Vyhodnocení dotazníku	45
9.5	Verifikace hypotéz	61
9.6	Závěr šetření a doporučená opatření	62
	Závěr.....	64
	Seznam použitých zdrojů	66
	Seznam zkratk	69
	Seznam obrázků a grafů.....	70
	Seznam příloh.....	71
	Přílohy	72

Úvod

Škola by měla být bezpečným místem, kde se děti nejen vzdělávají, ale také rozvíjejí svou osobnost a sociální dovednosti. Realita však ukazuje, že i na základních školách se vyskytují různé patologické jevy, které mohou negativně ovlivnit nejen samotné žáky, ale i učitele a celkové klima školy. Základní školy hrají zásadní roli ve výchově a utváření hodnotových postojů dětí, a proto je důležité věnovat zvýšenou pozornost prevenci těchto negativních jevů. Věk, ve kterém se u dětí začínají projevovat změny spojené s pubertou, se neustále snižuje. Mnoho žáků v tomto období nerozumí svým emocím, tělesným změnám ani vlastním hranicím, což může přispět k rozvoji rizikového chování. Mezi jeho projevy patří například experimentování s návykovými látkami, agresivita, šikana či jiné formy deviantního jednání. Patologické chování bývá ovlivněno řadou faktorů, včetně rodinného zázemí, vlivu médií, vrstevníků a celkových společenských změn. Tyto jevy nejen narušují školní prostředí, ale mohou mít i dlouhodobé důsledky pro osobnostní a sociální vývoj žáků. Je proto nezbytné zaměřit se na včasnou prevenci a účinné intervenční strategie, které mohou těmto problémům předcházet. Pokud patologické chování není včas rozpoznáno a řešeno, může mít vážné dopady na budoucí život jedince – od psychických problémů přes poruchy sociální adaptace až po sklony ke kriminalitě. Tyto důsledky se neprojevují pouze na individuální úrovni, ale ovlivňují i širší společnost. Právě proto je důležité hledat efektivní způsoby prevence již na úrovni základních škol, kde lze negativní jevy včas podchytit a řešit.

Téma sociálně patologických jevů je v současné době natolik rozsáhlé, že tato bakalářská práce nemůže obsáhnout celou problematiku. Proto se soustředí na specifické jevy, jako je užívání návykových látek, šikana, záškoláctví, krádeže a vandalismus.

Teoretická část práce se zaměřuje na nejčastější patologické jevy u žáků ve věku 11–15 let a jejich příčiny, včetně vlivu rodiny, školy, médií a vrstevníků. Dále se věnuje právnímu rámci, který se týká mladistvých, jejich trestní odpovědnosti a možnostem prevence rizikového chování.

Empirická část využívá kvantitativní výzkum formou anonymního dotazníkového šetření mezi žáky druhého stupně základních škol v okrese Příbram, jehož cílem je ověřit stanovené hypotézy a získat relevantní data k dané problematice.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Tato bakalářská práce se zaměřuje na problematiku deviantního chování žáků na druhém stupni základních škol. Jejím hlavním cílem je na základě získaných dat nejen analyzovat výskyt patologických jevů na vybraných školách, ale také zhodnotit úroveň povědomí žáků o právních aspektech spojených s delikventním chováním. Vedlejším cílem práce je posoudit účinnost intervenčních strategií zaměřených na prevenci rizikového chování. Tato práce by měla přispět k lepšímu pochopení výskytu a povahy patologických jevů.

Teoretická část této bakalářské práce se zaměřuje na analýzu a rozdělení patologických jevů, které se u žáků ve věku 11 až 15 let mohou nejčastěji vyskytovat. Dále se práce věnuje hledání příčin a faktorů, které mohou rizikové chování žáků vyvolat. Mezi tyto faktory patří především vliv rodinného prostředí, médií, sociální a školní podmínky, ale i vliv vrstevníků a širšího společenského kontextu.

V další části práce bude pozornost věnována právnímu rámci týkajícímu se mladistvých, konkrétně právním předpisům a legislativním opatřením, jež se vztahují k jejich trestní odpovědnosti a k řešení delikventního chování. V tomto kontextu bude zkoumán nejen současný právní systém, ale i preventivní opatření, která slouží k zamezení kriminality mezi mladými lidmi. Vzhledem k tomu, že právní odpovědnost mladistvých vzniká za specifických okolností, je důležité se zaměřit i na možnosti výchovného a terapeutického přístupu místo samotného trestního postihu.

Empirická část bakalářské práce se zaměří na kvantitativní výzkum metodou dotazníkového šetření a potvrzení stanovených hypotéz prostřednictvím vyhodnocení dat z provedeného výzkumu. Anonymní dotazníkové šetření bylo zaměřeno na žáky ve věku 11 a 15 let druhého stupně základních škol v okrese Příbram.

2 Aktuální legislativa a přístup ke kriminalitě mládeže

Nepříznivý vývoj rizikových jevů mezi mládeží lze zvrátit pouze tehdy, pokud bude vytvořena vyvážená kriminální politika. Ta by měla zahrnovat nejen širší spektrum trestů, včetně alternativních opatření, ale také širokou škálu preventivních a intervenčních kroků zaměřených na sociální práci s mládeží. Ochranná opatření a tresty hrají zásadní roli v péči o mladistvé, kteří se dopustili trestné činnosti. Jejich cílem je nejen napravit pachatele, ale také zajistit náhradu škody pro oběť a bezpečnost společnosti. Ukládání a výkon trestů musí být přizpůsobeny konkrétním okolnostem jednotlivých případů. Zároveň je nutné zajistit dohled nad jejich plněním i nad institucemi, které tyto tresty vykonávají. Nápravný proces by měl probíhat v přirozeném sociálním prostředí a ve spolupráci s rodinou dítěte, přičemž by měl začít co nejdříve, jakmile se objeví první známky delikventního chování¹

2.1 Děti do patnácti let

Děti mladší 15 let nejsou trestně odpovědné. Nemůžou být stíhány za protiprávní činy. O jejich činech mluvíme jako o činech jinak trestných.

Pokud se dítě mladší patnácti let dopustí protiprávního činu, soud pro mládež podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), přijme opatření potřebná k jeho nápravě, která jsou uvedena v § 93. Tato opatření mohou zahrnovat výchovnou povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochrannou výchovu nebo ochranné léčení. V řízení musí mít dítě vždy svého opatrovníka, jehož pro řízení ustanoví soud. Dalšími účastníky řízení jsou příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, zákonní zástupci dítěte, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče (např. pěstouni), a další osoby, jejichž práva a povinnosti jsou předmětem řízení (například prarodiče, kteří mají dítě v péči). Pokud návrh na zahájení řízení podalo státní zastupitelství, stává se také účastníkem řízení. V řízení je nutné chránit soukromí dítěte týkající se zveřejňování informací o mladistvých pachatelích, včetně jejich jmen,

¹ MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Návrh systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy – Východiska a navrhovaná opatření*. Online. 2025. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/clanek/navrh-systemoveho-pristupu-k-peci-o-detske-a-mladistve-delikventy-vychodiska-a-navrhovana-opatreni.aspx>. [cit. 2025-03-16].

fotografií, adres a výsledků řízení o uložení opatření dítěti. Tato anonymita je chráněna zákonem, aby se předešlo negativním dopadům na jejich budoucí život a sociální začlenění.

2.2 Mladiství

Mladistvým se označuje osoba, která v době spáchání trestného činu dosáhla věku 15 let, ale nepřekročila 18 let. Trestní odpovědnost mladistvého začíná dnem následujícím po dovršení 15 let a končí dnem, kdy dosáhne 18 let. Trestný čin spáchaný mladistvým se označuje jako provinění.

Trestní odpovědnost mladistvých a opatření ukládaná za provinění upravuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Za spáchané provinění mohou být mladistvému uložena pouze některá z následujících opatření:

Výchovná opatření (§ 15–20 zákona o soudnictví ve věcech mládeže)

- dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou.

Ochranná opatření (§ 21–23 zákona o soudnictví ve věcech mládeže)

- ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná výchova, zabránění věci, zabránění části majetku.

Trestní opatření (§ 24–35 zákona o soudnictví ve věcech mládeže)

- prospěšné práce, peněžitá opatření, propadnutí věci, zákaz činnosti, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, nepodmíněné odnětí svobody.

Opatření ukládaná podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže musí zohledňovat osobnost pachatele, včetně jeho věku, rozumové a mravní vyspělosti, zdravotního stavu a také jeho osobní, rodinné a sociální poměry. Zároveň musí být tato opatření přiměřená povaze a závažnosti spáchaného činu. Cílem sankcí a jejich ukládání je primárně snaha o obnovení sociálních vztahů, začlenění dítěte do rodinného a sociálního prostředí a předcházení protiprávním činům.

2.3 Hlavní legislativní normy

Základní legislativní normy vztahující se ke kriminalitě mládeže v ČR jsou:

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže): upravuje podmínky za protiprávní činy, ukládá opatření za takové činy, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

Zákon č. 40/2009, trestní zákoník: stanovuje věkovou hranici trestní odpovědnosti, sankce pro mladistvé (zákaz určitých trestů, poloviční trestní sazba pro mladistvé). Individuální přístup k mladistvým pachatelům.

Zákon č. 333/2012 Sb., o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy: poskytuje preventivně výchovnou péči, která je zaměřena na předcházení vzniku a rozvoje negativních projevů chování dítěte, zmírňování nebo odstraňování příčin či důsledků již vzniklých poruch s cílem přispět ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí: zajišťuje ochranu oprávněných zájmů dítěte, jejich práv a jmění. Rovněž poskytuje ochranu rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou péči a výchovu. Zajišťuje podporu a dohled nad ohroženými dětmi.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: zvláštní věznice nebo oddělení pro mladistvé. Realizuje výchovné programy zaměřené na jejich resocializaci a reintegraci do společnosti.

Zákon 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich: upravuje především podmínky odpovědnosti za přestupek. Podmínky ukládání správních trestů a ochranných opatření.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: vymezuje rodičovskou odpovědnost. Povinnosti rodičů zajišťovat řádnou výchovu a dohled nad dítětem. Odpovědnost rodičů za způsobenou škodu nezletilými.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon): jako prevence kriminality prostřednictvím výchovy a vzdělávání. Ukládá opatření při porušování školních pravidel, výchovné pohovory a spolupráce s rodiči.

Strategie prevence kriminality (ČR): programy zaměřené na pomoc, podporu a prevenci kriminality mládeže prostřednictvím politiky státu a zajištění komplexního a koordinovaného přístupu k řešení kriminality v rizikových lokalitách a spolupráce odpovědných subjektů.

3 Sociálně patologické jevy

V posledních letech dochází k výraznému nárůstu jevů označovaných jako sociálně patologické. Jedná se o různé formy a projevy deviantního chování, které jsou z hlediska společenských hodnot považovány za nežádoucí, neakceptovatelné nebo nevhodné. Čím větší škodlivost a ohrožení představují pro společnost, tím větší pozornost musí být věnována jejich řešení. Sociální patologii a deviaci lze posuzovat z různých úhlů pohledu, které jsou ovlivněny různými vědními obory. Jsou jimi především sociologie, psychologie a kriminologie. Zkoumání i řešení se týká ale také oborů medicínských a práva. Při zkoumání jednotlivých faktorů a zákonitostí spojených se sociálně patologickými jevy se v teorii sociální patologie postupně objevilo několik následujících pohledů.²

Absolutistický pohled

Tento pohled lze popsat jako přesvědčení o existenci jasných a srozumitelných sociálních norem, které platí pro všechny členy společnosti. Jakékoliv chování, které se od těchto norem odchyluje, je považováno za nepřijatelné, a tudíž deviantní.

Moralizující pohled

Moralizující pohled lze definovat jako myšlenku, která rozděluje společnost na dvě skupiny. První skupinu tvoří morální ne-devianti, kteří dodržují společenská pravidla a zásadně je neporušují. Druhou skupinu tvoří asociální jedinci, u nichž je nemorálnost vnímána jako vrozená vlastnost.

Medicínský pohled

Deviantní chování je vnímáno jako projev nemoci. Lidský a společenský organismus je zde chápán analogicky, přičemž deviace je považována za nemoc, která vzniká v důsledku neshody mezi jednotlivými částmi sociálního systému.

Statistický pohled

Statistický přístup k sociálně patologickým jevům klade důraz na empirický výzkum a kvantitativní analýzu spíše než na kvalitativní rozbor jednotlivých forem spojených s těmito jevy. Chování, které se odchyluje od statistické normy, je považováno za deviantní. Mezi nedostatky tohoto přístupu patří přehlížení různých sociálních souvislostí.

² FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: forenzně psychologický rozbor vybraných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2024, s. 18–19. ISBN 978-80-271-5078-6.

Relativistický pohled

Relativistický pohled, který je typický pro dnešní dobu, říká, že patologické jevy mohou být v jednom kontextu považovány za deviantní, ale v jiném mohou být přijatelné. To, co je v jedné společnosti považováno za škodlivé, může být v jiné společnosti hodnoceno pozitivně.

Definování sociální patologie je složité, protože hranice mezi normálním a abnormálním chováním nejsou vždy jasné, oba typy se často prolínají. Větší toleranci při posuzování chování vidíme u dětí, protože jejich vývoj může být různý. Chování může mít v různých obdobích života jiný význam a záleží i na okolnostech, ve kterých se projevuje. Rozdíl mezi normálním chováním a odchylkou od normy závisí na teoretickém přístupu a použitých kritériích. Tento pojem se mění v čase a podle aktuálního sociálního kontextu.³

³ FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: forenzně psychologický rozbor vybraných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2024, s. 18–19. ISBN 978-80-271-5078-6.

4 Vybrané formy sociální patologie

Tato kapitola bakalářské práce se věnuje vybraným sociálně patologickým jevům ve školním prostředí. Nejprve je stručně definován jejich pojem a podstata, následně jsou popsány různé formy, které se v tomto prostředí objevují. Zároveň se zabývá jejich možnými dopady jak na jednotlivce, tak na celou společnost. Mezi vybrané patologické jevy byly zařazeny závislosti na návykových látkách, šikana a krádeže.

4.1 Závislosti

Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, je klíčovým právním předpisem v České republice, který se zaměřuje na ochranu veřejného zdraví před negativními účinky návykových látek, jako jsou alkohol, tabák a drogy. Tento zákon zakazuje kouření v řadě veřejných prostor, včetně uzavřených prostor, vlakových a autobusových nádraží, letišť, škol, dětských zařízení a zdravotnických zařízení. Dále stanovuje pravidla pro regulaci prodeje alkoholu a tabákových výrobků, zabývá se prevencí závislostí a výchovou k zdraví, omezuje reklamu na návykové látky a určuje věkové hranice pro jejich koupi. Hlavním cílem tohoto legislativního opatření je minimalizovat rizika spojená s užíváním návykových látek a chránit tak veřejné zdraví.

Závislost vzniká na základě seskupení více faktorů (kognitivních, fyziologických, behaviorálních), které se vytvoří po opakovaném užití psychoaktivní látky. Závislost může vzniknout ve spojitosti se specifickou látkou jako tabák, alkohol, marihuana nebo se skupinou látek, jako jsou opioidy, nebo se skupinou farmakologicky psychoaktivních látek. Užívání psychoaktivních látek může mít různé podoby. Tyto látky mohou být užívány experimentálně, rekreačně nebo dlouhodobě. Do organismu se mohou dostávat různými způsoby, například ústy, injekčně, kouřením, inhalačně nebo přes pokožku.

Psychoaktivní látky, které vyvolávají závislosti, mají různé působení na organismus. Rozlišujeme jejich tři druhy:

- působící psychostimulačně – látky, které vyvolávají stavy euforie a zrychlují psychomotoriku;
- působící psychoinhibitačně – látky potlačují deprese a úzkosti a snižují motoriku;
- působí dezintegračně – látky vyvolávají halucinace a iluze.

Mezi rizikové faktory zneužívání psychoaktivních látek patří následující vlivy:

- Kulturní hodnoty a společnost: dostupnost látek, sociální normy, zákonná úprava, špatné ekonomické podmínky.
- Interpersonální: rodinná situace, patologie v rodině, odmítání přáteli, vztahy s lidmi užívajícími drogy.
- Psychosociální: počátek zneužívání v raném věku, problematické chování, školní selhání.
- Biogenetické: genetické vlivy, psychofyziologická predispozice k účinkům látek.⁴

4.1.1 Závislost na alkoholu

Alkoholová závislost je chápána jako nadměrné či pravidelné pití alkoholu spojené s nebezpečím získání návykového chování.⁵

Alkoholismus jako jeden z druhů sociálně-patologického chování má velmi nepříznivý dopad na samotného jedince, ale i rodinu a společnost. Alkohol je považován za legální návykovou látku, jež je společností poměrně značně tolerována, což je dáno historicky. Již v neolitickém období se vyráběly fermentované alkoholické nápoje. Konzumace alkoholu během vývoje lidské společnosti plnila odlišné role a měla rozmanité podoby. Alkohol byl, je a bude součástí společenského života. Člověk zpočátku pije příležitostně při společenských událostech nebo alkohol využívá jako prostředek k uvolnění, navození příjemných stavů, zbavení se špatné nálady a úzkosti. Při pravidelné konzumaci alkoholu ale dojde k závislosti a následně k abstinenčním příznakům. Nejrizikovějším obdobím z pohledu návyku na alkohol je právě období dospívání, kdy u dětí dochází k celé řadě biologických (hormonálních změn) a sociálních změn (rodinná patologie, školní neúspěch, sociální integrace), jež mohou vést k užívání alkoholu. Věk z pohledu závislosti na alkoholu hraje významnou roli. Čím dříve si jedinec vytvoří vztah k alkoholu, tím větší bude riziko závislosti a zdravotních komplikací.⁶

⁴ VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého, 2001, s. 60. ISBN 80-244-0337-4.

⁵ KAPR, Jaroslav; PETRUSKA, Miloslav; LINHART, Jiří; FIŠEROVÁ, Vlasta a VODÁKOVÁ, Alena. *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 2., upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, s. 67. ISBN 80-85850-03-6.

⁶ VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého, 2001, s. 61. ISBN 80-244-0337-4.

Alkoholismus je výsledek seskupení biologických, psychologických a sociálních faktorů.

Příčiny alkoholismu u mládeže jsou:

- Genetická predispozice: dědičnost, různé rodinné patologie.
- Psychologické faktory: úzkosti, deprese, duševní choroba, nízká sebedůvěra.
- Sociální vlivy: sociální prostředí, ve kterém vyrůstá, školní prostředí, dostupnost alkoholu, příslušnost k určitým sociálním skupinám, tlak na konzumaci alkoholu ve společnosti.

Důsledky alkoholové závislosti:

- zdravotní problémy: poškození mozkových buněk, otrava alkoholem, vážná onemocnění jater a trávicího systému, porušení nervového systému, problémy se srdcem, otrava alkoholem;
- psychické problémy: deprese, úzkostné poruchy, problémy s pamětí, snížené kognitivní funkce, rozvoj syndromu závislosti, snížení sebekontroly a pud sebezáchovy, zvýšená tendence riskovat;
- sociální problémy: problémy ve školním prostředí, problémy v rodině, finanční potíže, problémy se zákonem (trestné činy výtržnictví, násilí proti jednotlivci či skupině, ublížení na zdraví, krádeže).⁷

4.1.2 Závislost na nikotinu

Užívání nikotinu dětmi představuje závažný problém, který může mít dlouhodobé zdravotní následky. Závislost na nikotinu si děti mohou vypěstovat velmi rychle – stejně rychle, jako se rozhodnou svou první cigaretu vyzkoušet. Čím dříve si na kouření zvyknou, tím vážnější následky to může mít pro jejich zdraví v dospělosti. Klasické cigarety už dnešní děti téměř nekouří, místo toho dávají přednost různým elektronickým cigaretám a nikotinovým sáčkům. Ty si díky své snadné dostupnosti, nízké ceně a atraktivnímu designu rychle získaly popularitu mezi mladými lidmi.

Příčiny užívání nikotinu u mládeže jsou:

Užívání nikotinu mezi dětmi a dospívajícími je komplexní problém, který má několik hlavních příčin. Tyto příčiny lze rozdělit do několika kategorií:

- sociální: mládež často napodobuje chování svých vrstevníků, aby se cítila jako součást skupiny a měla pocit sounáležitosti. Také rodinné prostředí hraje svoji

⁷ VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého, 2001, s. 64. ISBN 80-244-0337-4.

roli. Pokud rodina nebo sourozenci kouří, mohou děti neúmyslně motivovat k tomu, aby si cigarety sami vyzkoušeli. Pokud kouření nebo užívání nikotinu není v určité komunitě odsuzováno, může se stát u mladých lidí běžným návykem;

- psychické: mládež může užívat nikotin jako prostředek k odbourání úzkosti, stresu a navození lepší nálady.⁸ Nikotin silně potencuje několik skupin tzv. nikotinových receptorů cholinergních a dopaminergních nervových vláken, což jsou nervová vlákna využívající jako neurotransmiter acetylcholin a dopamin, který působí na psychiku člověka euforicky⁹;
- dostupnost: nikotinové výrobky jsou snadno dostupné v obchodech i online za nízkou cenu. Sáčky mají různé příchutě (ovocné, mentolové), které lákají děti více než tradiční tabákové výrobky;
- vliv médií: tabákové společnosti často cílí na mládež atraktivními produkty a reklamou. Média mohou také ovlivnit vnímání kouření tím, že je ukazují jako běžnou součást chování ve filmech nebo seriálech;
- závislost: vyvíjí se poměrně rychle tolerance na nikotin a závislost na této látce.

Důsledky nikotinismu:

Kouření v době dospívání je rizikovým faktorem pro vývoj závislosti na nikotinu v dospělosti; až tři čtvrtiny dospělých kuřáků začaly kouřit ve věku 11 až 17 let. Čím dříve se začne kouřit nebo užívat nikotinové produkty, tím větší je pravděpodobnost rozvoje závislosti a závažnějších zdravotních následků.¹⁰ Nedostatek nikotinu v těle způsobuje abstinenční příznaky, které mohou zahrnovat podrážděnost, agresivní chování, úzkost, deprese.¹¹

4.1.3 Závislost na kratomu

Kratom je v současnosti jednou z nejdiskutovanějších psychoaktivních látek mezi mladými lidmi. Tento přírodní produkt pochází z usušených listů stromu *Mitragyna*

⁸ NIQUITIN. *Kouření dětí a puberťáci*. Online. © 2025. Dostupné z: <https://www.niquitin.cz/projdete-si-fakta/o-koureni/koureni-deti-a-dospivajicich/>. [cit. 2025-02-22].

⁹ SCHUSTER, Charles. R a KUCHAR, Michael. J. *Pharmacological Aspects of Drug Dependence: Toward an Integrated Neurobehavioral Approach*. Berlin: Springer-Verlag, 1996. ISBN 978-36-426-4631-7.

¹⁰ HRUBÁ, Drahoslava a KYASOVÁ, Miroslava. Závislost dětí a mládeže na nikotinu. Online. *Pro lékaře*. 2001, (3), 174–178. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/cesko-slovenska-pediatric/2001-3/zavislost-deti-a-mladeze-na-nikotinu-26718>. [cit. 2025-02-22].

¹¹ FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 106. ISBN 978-80-247-2781-3.

speciosa, který roste v jihovýchodní Asii a patří do čeledi mořenovitých. V Česku se obvykle užívá ve formě prášku, který vzniká rozdrčením listů. Tento prášek lze konzumovat buď přidáním do nápoje, nebo ve formě kapslí.

- pozitivní účinky spojené s užíváním kratomu: zklidnění, pocit euforie, zvýšená chuť k sociálním kontaktům, relaxace, nárůst energie, lepší soustředění a celková čilost;
- negativní účinky spojené s užíváním kratomu: poruchy nálad, například úzkost, deprese, problémy s pozorností a hyperaktivita, svědění kůže. Vysoké dávky mohou vyvolat podrážděnost, nevolnost a zvracení. Kratom je obzvláště nebezpečný, pokud se kombinuje s alkoholem, antidepresivy nebo opiáty, protože taková kombinace může vést k závažným zdravotním problémům, včetně zastavení dýchání.¹²

Pravidelná konzumace kratomu může způsobit závislost a následné problémy při vysazení. Přerušování užívání může přinášet jak tělesné, tak psychické potíže. Kratom představuje značné riziko zejména pro žáky základních a studenty středních škol, kteří hledají jeho omamné účinky. Kromě těchto rizik může kratom také sloužit jako vstupní droga k dalšímu užívání jiných návykových látek.¹³

Až do nedávna v ČR neexistoval zákon, který by specifikoval věkové omezení pro užívání nebo nákup kratomu. V roce 2025 došlo ke změně a kratom bude dostupný pouze osobám starším 18 let, a to na základě nové legislativy.¹⁴

4.2 Formy asociálního chování a jednání

Asociální jednání zahrnuje různé projevy chování, které odporují společenským normám a pravidlům. Může se projevovat narušováním pořádku, nevhodným chováním vůči ostatním nebo nerespektováním stanovených pravidel.

¹²FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 121. ISBN 978-80-247-2781-3.

¹³KOCÍK, Milan. *Kratom*. Online. In: Policie ČR. 2025. Dostupné z: <https://policie.gov.cz/clanek/kratom.aspx>. [cit. 2025-02-22].

¹⁴ MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČR. *Zákon umožňující regulaci psychoaktivních látek vstoupil v platnost. Účinnosti nabude 1. ledna 2025*. Online. 14. 11. 2024. Dostupné z: <https://mzd.gov.cz/tiskove-centrum-mz/zakon-umoznujici-regulaci-psychoaktivnich-latek-vstoupil-v-platnost-ucinnosti-nabude-1-ledna-2025/>. [cit. 2025-02-22].

4.2.1 Šikana

Šikana u dětí a mládeže je závažný problém, který může mít dlouhodobé negativní dopady na psychické zdraví postižených jedinců. Níže jsou uvedeny aspekty šikany v této věkové skupině:

Charakteristika šikany:

Představuje jakékoliv chování, jehož cílem je způsobit újmu, ohrozit nebo zastrašit jiného žáka, případně skupinu žáků. Jde o cílené a opakované fyzické či psychické útoky, které vykonává jednotlivec nebo skupina vůči jednotlivci nebo skupině žáků, kteří se nejsou schopni bránit, nebo z různých důvodů nemohou.¹⁵ Šikana zahrnuje opakované úmyslné jednání zaměřené na ublížení oběti. Může být fyzická (bití), verbální (urážky), sociální (izolace) a kyberšikana. Existují různé stupně šikany od počátečních fází až po totalitní formy, kde agresori plně ovládají oběť a využívají ji pro své potěšení.¹⁶

Dopady šikany:

Šikana může vést k poškození fyzického i psychického zdraví oběti.

Prevence a řešení šikany:

Prevence šikany je důležitá jak v prostředí, kde se dosud neprojevila (nebo nebyla rozpoznána), tak i tam, kde již k šikaně došlo a byla přijata opatření k jejímu okamžitému řešení. V takových situacích je klíčové odstranit hlubší příčiny problému a najít způsob, jak zabránit jeho opakování.¹⁷

Prevence šikany zahrnuje vzdělávání učitelů i široké veřejnosti o jejích formách a dopadech. Je důležité vytvořit bezpečné prostředí pro všechny zúčastněné, aby bylo možné problém řešit včas a zabránit jeho stupňování. S podporou a radou v oblasti šikany mohou pomoci organizace jako Minimalizace šikany, Společenství proti šikaně, Internet poradna nebo Linka bezpečí (telefon 116 111). Pokud se jedná o kyberšikanu, lze se obrátit na specializované instituce jako například na Národní centrum bezpečnějšího internetu a portál E-Bezpečí, zatímco učitelé se mohou obrátit na E-Nebezpečí pro

¹⁵ DIGITÁLNÍ A INFORMAČNÍ AGENTURA. *Šikana*. Online. 28. 5. 2024. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/informace/sikana-INF-216>. [cit. 2025-02-22].

¹⁶ FORUMPPV. *Prevence šikany*. Online, PDF. Praha: Fórum pro prožitkové vzdělávání, 2020. Dostupné z: https://www.forumppv.cz/wp-content/uploads/2020/09/Methodika_Prevence-%C5%A1ikany.pdf. [cit. 2025-02-22].

¹⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, s. 95. ISBN 80-717-8049-9.

pedagogy. Nezákonný obsah na internetu lze nahlásit například prostřednictvím platformy Stop online.¹⁸

4.2.2 Vandalismus

Vandalismus je společensky negativně hodnocený jev, který spočívá v bezdůvodném a svévolném ničení nebo poškozování majetku. Ve školním prostředí se nejčastěji jedná o poškození školního majetku nebo věcí ostatních žáků. Mimo školu se může jednat o ničení majetku veřejného nebo soukromého, jež může mít různé podoby, jako jsou malování graffiti, rozbíjení oken, ničení veřejných budov nebo poškozování automobilů.

Příčiny vandalství:

- prostředek vyjádření názoru na svět dospělých;
- prostředek k manipulaci s ostatními, vytváření strachu a nepříjemné atmosféry, posílení vlastní moci;
- způsob, jak uvolnit emoce, zbavit se stresu a agresivity, potěšení;
- jednání motivované pocitem pomsty nebo pod vlivem vrstevníků, kteří ho k tomu vyzývají.¹⁹

Důsledky neefektivního řešení problému:

Pokud není věnována dostatečná nebo správná pozornost dětem, může se jejich násilné chování vyvinout do podoby, kterou nelze zvládnout běžnými výchovnými metodami. Dítě se stane neovladatelným a může být diagnostikováno „poruchou chování“. Mezi neúčinné přístupy patří:

- represivní přístup (zaměřuje se pouze na důsledky, ne na příčiny) – potrestáme dítě, které pravděpodobně bude pokračovat ve stejném chování, ale s větší opatrností;
- opakované získávání slibů a vyčítání – může na chvíli povzbudit svědomí dítěte, ale bez nahrazení agresivního chování a bez řešení příčin se dítě opět vrátí k původnímu chování.

¹⁸ DIGITÁLNÍ A INFORMAČNÍ AGENTURA. *Šikana*. Online. 28. 5. 2024. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/informace/sikana-INF-216>. [cit. 2025-02-22].

¹⁹ PETRIŠČOVÁ, Alena. *Vandalismus*. Online. In: Šance dětem. 13. 4. 2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/vandalismus>. [cit. 2025-02-23].

4.2.3 Krádeže

Krádeže ve školách nejsou nic neobvyklého. Když žák nahlásí, že mu někdo vzal jeho věc, je třeba zohlednit, že mohl jen zapomenout, kde ji nechal, nebo že spolužák vzal věci s dobrým úmyslem či žertem. Pokud však vyloučíme tyto možnosti, jedná se o skutečnou krádež, kterou lze kvalifikovat jako přestupek nebo trestný čin.

Příčiny krádeže

- (dítě) krade pro sebe, aby uspokojilo své potřeby, například dítě, které nemá svačinu kvůli těžkým sociálním podmínkám, nebo krade kvůli potřebě získat peníze na drogy;
- (dítě) krade, aby na sebe upozornilo a získalo pozornost hlavně rodičů. I když ví, že jde o negativní pozornost, je rádo, že si ho někdo všimne. To může být způsobeno například rozvodem rodičů nebo problémy v rodině.
- (dítě) krade, aby se vykoupilo, například když je šikanováno a je nuceno krást, nebo je to způsob, jak se dostat do určité party.²⁰

Řešení v rámci školy

- spolupráce s odborníky: metodik prevence, výchovný poradce nebo školní psycholog;
- koordinace s vedením školy: zapojení ředitele školy nebo jeho zástupce.

Řešení mimo školu

- kontaktovat pedagogicko-psychologickou poradnu nebo středisko výchovné péče;
- spolupráce se sociálním pracovníkem, kurátorem neb probačním pracovníkem.

²⁰ PETRIŠČOVÁ, Alena. *Vandalismus*. Online. In: Šance dětem. 13. 4. 2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/kradeze>. [cit. 2025-02-23].

5 Příčiny rizikového chování

Patologické jevy u mladistvých mohou mít různé příčiny, které obvykle vznikají působením různých osobních, rodinných, školních, sociálních a kulturních faktorů. Jejich znalost hraje zásadní roli nejen při práci s jedinci vykazujícími patologické vzorce chování, ale také při výběru vhodných metod prevence, intervence a působení na jejich chování. Patologické chování vzniká ve vztahu ke společnosti a jeho souvislost se společenskými faktory je nepochybná. Zásadní roli ovšem hraje také osobnost jedince, který toto chování vykazuje. Obecně lze říci, že jde o soubor objektivních příčin a subjektivních faktorů, které se vzájemně prolínají a ovlivňují.²¹

5.1 Teorie sociálních deviací

Existuje řada teorií vysvětlujících příčiny tohoto chování z různých perspektiv. V české i zahraniční literatuře lze najít mnoho typologií těchto teorií, proto uvedu jen některé z nich.

Biologicko-psychologické teorie

Za zakladatele této teorie můžeme označit lékaře Cesare Lombrosa, který na základě antropometrických měření tvrdil, že zločince lze rozpoznat na základě specifických fyziologických a duševních znaků. Vytvořil obraz rozeného zločince a zastával názor, že zločinnost je dědičná. Na základě výzkumu H. H. Goddarda je jako další možná příčina delikvence oligofrenie, tedy nízká úroveň mentálních schopností. Další poznatky do biologické teorie přineslo zkoumání dvojčat a adopční studie. Biologická teorie spatřuje vznik sociálně patologického chování v genetických, anatomických a fyziologických faktorech jedince. Odkazuje na fyziognomii, frenologii, hormonální nerovnováhu, genetické a metabolické poruchy a dědičné faktory. Jedinci dle této teorie mohou být predisponováni k sociálně patologickému chování. Některé z těchto faktorů jsou stále předmětem zkoumání a úvah, zatímco jiné byly postupně vyvráceny, nebo odmítnuty.²²

²¹ FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 29. ISBN 978-80-247-2781-3.

²² FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 30. ISBN 978-80-247-2781-3.

Sociálně psychologické teorie

Významným představitelem psychologické teorie byl psycholog německého původu Hans J. Eysenck, psycholog německého původu, který tvrdil, že existuje spojitost mezi kriminálním chováním a určitými osobnostními rysy. U mladých lidí je to vysoká extraverteze, u dospělých pak zvýšený neuroticismus. Tento problém lze částečně napravit vhodnou socializací, která pomáhá rozvíjet svědomí pomocí odměn a trestů. Přesto se extravertní a neurotické osoby socializují hůře než introverti a emocionálně stabilní lidé. Tento přístup se v české literatuře nazývá „teorie rozdílného podmiňování“. Sociálně psychologická teorie se zaměřuje na osobnostní rysy, duševní faktory, hledá souvislosti mezi deviací a určitým typem osobnosti. Zkoumá proces dospívání, motivaci, stres, agresivitu a duševní choroby.²³

Sociologické teorie

Francouzský sociolog Emile Durkheim jako první viděl kriminalitu jako sociální jev, který je třeba vysvětlit sociálními příčinami. Zaváděl pojem anomie, což znamená stav, kdy ve společnosti chybí jasné právní normy. Tvrdil, že rychlý rozvoj společnosti vede k situacím, kdy staré normy už nedokážou regulovat chování, což vytváří chaos a nejistotu. Jan Keller anomii popisuje jako kritický stav společnosti bez pravidel, podle kterých by se mělo řídit chování lidí. Tento stav může vést k deviantnímu chování. Sociologická teorie zkoumá vliv prostředí, moci a sociální kontroly a vztahy mezi normami, deviacemi, hodnotami jednotlivců, rodinami a kulturami. Deviantní chování tak ukazuje, jak se normální a nenormální, řádné a deviantní chování vzájemně propojují. Celkově sociální teorie vysvětluje deviantní chování jako důsledek rozpadu norem a hodnot ve společnosti.²⁴

5.2 Psychosociální vývoj v období dospívání

Období dospívání lze z biologického hlediska chápat jako fázi mezi prvními známkami pohlavního zrání a dosažením plné pohlavní dospělosti spolu s ukončením tělesného růstu. Dospívání obvykle začíná přibližně mezi 11. a 12. rokem věku a končí kolem 20. až 22. roku, kdy jedinec dosáhne dospělosti. Toto období se obvykle rozděluje do dvou hlavních fází. První je období pubescence, které zahrnuje věk od 11 do 15 let a dělí se na prepubertu (počáteční fázi puberty) a vlastní pubertu (druhou pubertální fázi).

²³ FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 32. ISBN 978-80-247-2781-3.

²⁴ URBAN, Lukáš; DUBSKÝ, Josef a BAJURA, Jan. *Sociální deviace*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 84. ISBN 978-80-7380-397-1.

Druhá fáze, adolescence, trvá od 15 do 22 let. Hlavní faktory, které přispívají k těmto problémům, zahrnují:²⁵

Hormonální a biologické změny: časté výkyvy nálad, emoční nestabilita, impulzivní chování a nepředvídatelné reakce, které jsou pro dospívání typické. Zvýšená hladina hormonů ovlivňuje emoční nestabilitu a impulzivitu a problémy se sebekontrolou.

Psychické a emoční faktory: dospívání je často spojeno s nejistotou, nízkým sebevědomím a hledáním vlastní identity. Emoční výkyvy a sklon k negativním náladám mohou zvyšovat riziko sebepoškozování nebo depresí.

Sociální vlivy a vrstevnický tlak: odpoutání se od rodinného prostředí. Významný vliv vrstevníků, kdy často napodobují chování v partě, což může vést k experimentování s drogami, alkoholem nebo k delikventnímu jednání.²⁶

5.3 Sociálně patologické jevy spojené s prostředím rodiny

Rodina je přirozeným prostředím pro výchovu, rozvoj sociálních vztahů a uspokojování základních potřeb jednotlivce. V rámci rodiny se dítě učí, osvojuje si vzorce chování a formuje své hodnoty. Funkčnost rodiny se hodnotí podle její schopnosti plnit základní úkoly, které jsou nezbytné pro zdravý vývoj dítěte. Avšak různorodost funkcí rodiny může vést k různým problémům, jejichž příčiny mohou být osobní, společenské nebo sociální. Tyto problémy mohou zásadně narušit její schopnost vykonávat svou hlavní roli. Následkem toho může dojít k vážnému narušení psychosociálního vývoje dítěte a fungování všech členů rodiny.

O rodinné patologii mluvíme, když výchova obsahuje nezdravé prvky, neplní základní funkce a ohrožuje vývoj dítěte. Mnohé problémy vznikají kvůli společenským změnám, které ovlivňují rodičovské role. Funkčnost rodiny závisí na jejím složení, stabilitě, finanční situaci a osobnosti členů. Podle těchto faktorů lze rodiny dělit podle jejich funkce:²⁷

- Rodiny funkční, v nichž je zajištěn dobrý vývoj dítěte.
- Rodiny problémové, které neplní určité funkce, ale fungují a neohrožují dítě.

²⁵ LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Psyché. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 142–147. ISBN 978-80-247-1284-0.

²⁶ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014 s. 58. ISBN 978-80-7380-521-0.,

²⁷ DYTRYCH, Zdeněk a MATĚJČEK, Zdeněk. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 32. ISBN 80-7169-192-5.

- Rodiny dysfunkční, kde se vyskytují vážné poruchy, jež ohrožují vývoj dítěte.
- Rodiny afunkční přestávají plnit své základní funkce a ohrožují existenci dítěte.

Rodina hraje klíčovou roli v kriminálním chování mládeže. Negativní rodinné prostředí zvyšuje riziko delikvence, a to zejména u dětí z dysfunkčních rodin, které často trpí psychickou deprivací. Ta vzniká z dlouhodobého nedostatku péče a pozornosti. Rodiče se o děti nezajímají, neřeší jejich volný čas a výchovná opatření bývají opožděná či nevhodná, například tělesné tresty. Tyto děti pak obtížně zvládají problémy a často sahají po alkoholu, drogách nebo jiných rizikových formách chování. Psychickou deprivaci způsobují různé rizikové faktory.²⁸

Riziková rodiče: Osoby, které samy nejsou dostatečně rozumově, proto nejsou schopny tuto roli plnit z různých důvodů, jako jsou nízká inteligence, mentální retardace, závislosti na psychoaktivních látkách. Děti těchto rodičů mívají problémy v seberealizaci, tendenci k sebepodceňování. Jsou emočně oploštěné, nechají se snadněji vyvést z rovnováhy. Při řešení náročných situací bývají výbušné a někdy mohou jednat až agresivně.

Rizikový faktor v důsledku týraní: Rodiče, kteří se neumí ovládat, reagují násilně nebo trpí psychickými poruchami, mohou děti týrat psychicky i fyzicky. Psychické týraní zahrnuje ponižování, nadávky, vyvolávání strachu, nerealistické nároky nebo citové vydírání, a to často při rozvodu rodičů. Dítě pak trpí nejistotou, nízkým sebevědomím a problémy ve vztazích. Fyzické týraní zahrnuje bití, kopání, tahání za vlasy, šikanování, odpírání jídla a spánku jako formy trestu. Děti z těchto rodin si násilné vzorce chování často přenášejí do dospělosti a samy se stávají agresory.

Sexuální zneužívání: zahrnuje všechny formy chování se sexuálním podtextem. K základním formám patří:

- Bezkontaktní zneužívání, jako je pozorování nahého dítěte za účelem vlastního uspokojení, obnažování se před dítětem nebo vystavení dítěte sledování erotických a pornografických filmů.
- Kontaktní zneužívání, které zahrnuje líbání a osahávání dítěte na intimních místech, nucení dítěte k manipulaci s pohlavními orgány, sexuální styk, orální či anální sex.
- Komerční zneužívání, při němž je dítě donuceno k pornografii nebo prostituci.

²⁸ FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 144–153. ISBN 978-80-247-2781-3.

Tato traumatická zkušenost může u dětí vyvolat různé duševní poruchy. Ztráta důvěry k rodině a blízkým často vede k celkové nedůvěře vůči ostatním lidem. Děti, které zažily sexuální zneužívání, mívají potíže s navazováním a udržováním partnerských vztahů a u nich samotných existuje zvýšené riziko, že se v budoucnu stanou pachateli sexuálního zneužívání.

Zanedbávání a jeho formy:

Zanedbávání je nedostatečná péče, která může vážně poškodit fyzický i duševní vývoj dítěte. K jeho hlavním formám patří:

- Fyzické zanedbávání – nedostatečné uspokojování základních životních potřeb dítěte, jako je zdravá strava, oblečení, vhodné bydlení či lékařská péče.
- Bezpečnostní zanedbávání – dítě je ponecháno bez dozoru, což může vést k pocitům strachu a ohrožení.
- Emoční zanedbávání – nedostatek citové opory, lásky a pozornosti, které jsou pro zdravý psychický vývoj dítěte zásadní.
- Vzdělávací zanedbávání – opomíjení výchovy a vzdělání, včetně neumožnění docházky do školy.

Termín „syndrom CAN“ pochází z anglického výrazu *Child Abuse and Neglect*, což znamená týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte. Jedná se o stav, kdy dochází k fyzickému, psychickému nebo sociálnímu poškození dítěte v důsledku nevhodného či nepřijatelného chování ze strany rodičů nebo jiných blízkých osob. Takové poškození může mít vážné dopady na vývoj dítěte a může ovlivnit jeho život i v dospělosti. Existuje také riziko, že oběť týrání se v budoucnu sama stane pachatelem násilí.²⁹

5.4 Školní prostředí

Když dítě vstoupí do školního prostředí, stává se součástí instituce, která přebírá část odpovědnosti za jeho socializaci, výchovu a vzdělávání. Ve škole se setkává se svými vrstevníky a společně s nimi se podílí na vzdělávacím procesu. Tento proces probíhá systematicky a podle předem stanovených plánů, přičemž zásadní úlohu zde hraje učitel.

²⁹ FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 148–153. ISBN 978-80-247-2781-3.

Podle Matouška by optimální školní třída měla vynikat třemi hlavními aspekty:

- soudržností (kohezí),
- integritou,
- školní úspěšností.³⁰

Ve školním prostředí hraje učitel zásadní roli, která významně ovlivňuje vývoj dětí. Učitel je a vždy bude tím, kdo zajišťuje mravní výchovu žáků. Jeho úspěšnost v této oblasti závisí na několika faktorech:

- dlouhodobé motivaci podporovat a rozvíjet morální hodnoty u žáků,
- dostatečných znalostech v oblastech filozofie, etiky, psychologie, ale především pedagogiky,
- schopnosti cíleně a efektivně ovlivňovat morální vývoj svých žáků.

Škola může fungovat jako stabilní a bezpečné socializační prostředí, kde se děti učí novým vzorcům chování a interakce a prostřednictvím výchovných přístupů učitelů, podpory vrstevníků a organizovaných aktivit mohou posílit sebedůvěru a odolnost žáků vůči negativním vlivům. Pokud však škola selhává v oblasti výchovy a přístupu k žákům, může se stát místem, kde se rozvíjí patologické chování. Například ignorování nebo špatné zvládání problémových žáků může vést k vyústění problémů, jako jsou šikana, agresivní chování nebo drogové závislosti.³¹

Negativní vliv školy na vznik problémového chování může být způsoben špatnými vztahy mezi učitelem a žákem. Učitel hraje důležitou roli zejména u dětí s problémy z dysfunkčních rodin. Podpora učitele může dětem pomoci, ale pokud je vztah negativní, může to jejich problémy zhoršit. Narušení vztahů mezi žákem a učitelem může ovlivnit i vztahy s ostatními dětmi, což vede k horšímu postavení ve skupině a špatným studijním výsledkům. Tento negativní vývoj může vést k záškoláctví, které je rizikem pro vznik dalších problémů, jako jsou drogy, krádeže nebo násilí. Záškoláctví může být zmírněno spoluprací školy a rodiny.³²

5.5 Sociální a vrstevnické vlivy

Škola je místo, kde se vytvářejí nové vrstevnické vztahy, které mají velký vliv na dítě a jeho vývoj. Dítě se učí komunikovat, spolupracovat, přijímat společenské normy

³⁰ MATOUŠEK, Oldřich a KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 197. ISBN 80-717-8771-X.

³¹ PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2012, s. 126. ISBN 978-80-247-3470-5.

³² FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 97–98. ISBN 978-80-7380-521-0.

a řešit konflikty. Pozitivní vztahy mezi kamarády mohou podpořit jeho rozvoj, sebevědomí a vztah ke škole. Naopak negativní vrstevnické skupiny s asociálním chováním mohou dítě ovlivnit špatně, zvláště pokud mají vůdce s narušenými morálními postoji. Pro děti z dysfunkčních rodin je taková skupina ještě důležitější než pro děti z podporujících rodin. I děti z normálních rodin ale mohou zažívat stres z tlaku na přizpůsobení se. V těchto skupinách jsou často vysoké nároky na vzhled a chování, včetně vztahu k rodičům, alkoholu či drogám. Delikventní skupiny u nás často vznikají mezi mladými lidmi, kteří se znají z různých míst, jako jsou školy, kluby nebo z okolí svého bydliště. Tráví volný čas na nevhodných místech, jako jsou bary, diskotéky, parky nebo jen bezcílným potulováním po okolí. Při sdílení společného volného času mnohdy užívají různé návykové látky. Členství v těchto skupinách je drahé, a když peníze dojdou, začnou se uchylovat k trestné činnosti, například ke krádežím, aby si udrželi svůj životní styl.³³

Pro většinu členů delikventní subkultury představuje smysluplné a hodnotné využití volného času zásadní problém. Nevhodné trávení volného času, které je ovlivněno nepříznivým vlivem rodiny a vrstevnických skupin, často vede k rozvoji asociálních až antisociálních poruch chování a výrazně zvyšuje riziko kriminálního jednání. Hlavním úkolem je proto zaměřit se na pozitivní ovlivnění, motivovat je prostřednictvím zájmových aktivit, které zároveň pomohou mladým lidem získat potřebné dovednosti a znalosti.³⁴

5.6 Vliv médií a technologií

Média hrají významnou roli v životě dnešních dětí, ovlivňují jejich chování, myšlení, hodnoty a postoje. Do mediálních aktivit můžeme zahrnout sledování televize, internet, hraní počítačových her a další aktivity na sociálních sítích, jako jsou například Facebook, Instagram a WhatsApp. Dětem zabírají v rámci mimoškolních aktivit stále více času a mají tak zásadní vliv na socializaci dětí. Tento vliv je jak pozitivní, tak negativní v závislosti na obsahu, délce a způsobu. Mezi pozitivní vlivy médií můžeme řadit vzdělávání formou dokumentů, naučných pořadů a vzdělávacích aplikací. Některé cizojazyčné filmy a hry přispívají ke zlepšení jejich jazykových dovedností. Umožňují také dětem být v neustálém kontaktu s vrstevníky a rodinou. Bohužel nad těmito pozitivy

³³ MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998, s. 85. ISBN 80-7178-226-2.

³⁴ FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, s. 192. ISBN 978-80-247-2781-3.

převažují negativní stránky médií jako vyvolávání agresivity, násilí a snížené empatie z důvodu sledování filmů či videoher s násilným obsahem. Dalším negativním prvkem je zkreslené vnímání reality. Sociální sítě a reklamy vytvářejí nerealistické ideály krásy, což mnohdy vede k nízkému sebevědomí a poruchám příjmu potravy. Děti nejsou mnohdy schopny rozlišit realitu od fikce. Mezi neméně závažné vlivy můžeme řadit vznik digitálních závislostí, které vedou k omezení sociálního života, nezáměrnému poklesu školních výsledků, ohrožení soukromí a kyberšikanu. Sdílení osobních údajů a fotek na internetu může vést k riziku zneužití.

6 Sociálně-právní ochrana dětí a mládeže

V České republice právní ochrana dětí a mládeže zahrnuje celou řadu opatření a právních předpisů zaměřených na ochranu práv, bezpečí a rozvoje dětí a mladistvých a jejich zdraví. Cílem právního rámce je komplexní ochrana jejich práva a zájmů ve všech oblastech života.

Právní ochrana dítěte se týká dvou hlavních problémů: právního postavení dítěte ve společnosti a ochrany dětí, které jsou ohroženy. Nejde jen o ochranu v užším smyslu, ale o celý soubor práv, která dítěti náleží díky jeho specifickému postavení. Česká republika má dlouhou tradici v ochraně práv dětí a patří mezi přední země v této oblasti, i když v porovnání se západními zeměmi je v oblasti liberálních práv více konzervativní. Práva dítěte lze rozdělit do čtyř hlavních oblastí: právo na přežití, právo na rozvoj, právo na ochranu a právo na participaci.³⁵

V České republice tuto oblast řeší následující zákony a nařízení:

6.1 Zákony na ochranu dětí a mládeže

Úmluva o právech dítěte

Mezinárodní úmluva byla přijata OSN dne 20. listopadu 1989 v New Yorku a Česká republika se k ní připojila v roce 1991. Úmluva komplexně zakotvuje práva dětí v rovině občanských, politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv. Obsahuje základní práva dítěte, mezi něž patří právo na život, rozvoj, ochranu před zneužíváním a zanedbáváním a právo na svobodu projevu a myšlení.³⁶

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů je důležitým právním předpisem v oblasti ochrany práv a zájmů dětí v České republice. Tento zákon stanovuje výkon státní správy v rámci přenesené působnosti. Jeho cílem je zajistit dětem a mladistvým právo na příznivý vývoj a výchovu, ochranu jejich zájmů včetně správy jmění. Směřuje k obnovení narušených funkcí rodiny, zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být vychováváno ve vlastní rodině. Stanovuje povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí a jejich roli při ochraně ohrožených dětí. Cílem tohoto zákona je zajištění náležité péče o děti, ochrana jejich práv a předcházení negativním jevům, jako jsou zanedbávání či zneužívání.

³⁵ CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: Linde, 2010. ISBN 9788072018253.

³⁶ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Úmluva o právech dítěte*. Online. 30. 11. 2021. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>. [cit. 2024-11-02].

Sociálně-právní ochranu dětí ze zákona zajišťují orgány, které určuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí v § 4 odst. 1, a současně dále vymezuje i jejich působnost.

- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,
- obecní úřady, újezdní úřady, ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdní úřady,
- krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy),
- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí,
- Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu³⁷.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník: obsahuje ustanovení týkající se rodičovské odpovědnosti. Zahrnuje zejména péči o jeho zdraví, citový, tělesný, rozumový a mravní vývoj. Rodiče jsou povinni se o své děti starat, vychovávat je a chránit jejich zájmy, zastupovat je a spravovat jejich jmění. Rodičovská odpovědnost trvá od narození dítěte a zaniká nabytím jeho svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může měnit jen soud. Soud může rozhodnout ze závažného důvodu o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti.³⁸

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: obsahuje řadu ustanovení týkajících se ochrany dětí a mladistvých před zneužíváním, obchodováním s lidmi, zanedbáváním péče a dalšími trestnými činy. Trestní právo v tomto případě slouží jako nástroj k ochraně dětí před vážnými formami násilí, včetně fyzického a psychického týrání, sexuálního zneužívání či šikany.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání: upravuje práva a povinnosti dětí ve vzdělávacím systému. Zákon stanovuje podmínky, za nichž se vzdělání a výchova uskutečňuje. Vymezuje zásady vzdělání jako právo na vzdělání po dobu celého života, rovného přístupu každého občana bez jakékoliv diskriminace, vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání. Též vymezuje obecné

³⁷ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany*. Online. 14. 3. 2021. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>. [cit. 2024-11-02].

³⁸ ČESKO. *Zákon č. 561 ze dne 3. 2. 2012, občanský zákoník*. Online. In: *Zákony pro lidi*. 2010–2024. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>. [cit. 2024-11-03].

cíle vzdělávání jako rozvoj osobnosti člověka, uplatňování zásad demokracie a právního státu. Rovněž chrání děti před šikanou a dalšími negativními vlivy v rámci školy.³⁹

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách): stanovuje práva nezletilých na zdravotní péči. Nezletilému pacientovi se poskytují zdravotní služby se souhlasem jeho zákonného zástupce, s výjimkou zdravotní služby nezbytné k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví. Zákon také zohledňuje ochranu soukromí dětí a mladistvých v rámci poskytování zdravotní péče.

Zákon č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách: zakazuje účast na hazardní hře osobám mladším 18 let. Hazardní hry nesmí být provozovány ve škole a školském zařízení, v zařízeních pro volnočasové aktivity dětí a mládeže, sociálních zařízeních.⁴⁰

6.2 Instituce a organizace chránící děti

Orgán sociálně-právní ochrany dětí: zabývá se dětmi, které jsou ohroženy a potřebují ochranu. Mezi hlavní úkoly orgánů sociálně-právní ochrany patří podpora rodičů při plnění jejich povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti a včasná pomoc, pokud se objeví problémy v jejich výchovném přístupu.⁴¹

Kurátoři pro mládež: pracují na sociálních odborech okresních či obecních úřadů. Jejich pracovní náplň zahrnuje péči o děti mladší než 15 let, které spáchaly čin, jenž by byl u starší osoby považován za trestný, o mladistvé ve věku 15–18 let, kteří se dopustili přestupku nebo trestného činu a u nichž bylo zahájeno trestní stíhání, a také o děti a mladistvé s opakovanými vážnými problémy chování (např. útěky z domova, zneužívání návykových látek, závislost na hracích automatech nebo absence ve škole). Kurátor úzce spolupracuje s orgány, které se podílejí na trestním řízení, a na základě svých šetření poskytuje zprávy o dítěti nebo mladistvém. Kromě toho se účastní soudního projednávání případu a může navrhnout ústavní nebo ochrannou výchovu. Má také pravomoc napomenout nezletilého, stanovit mu dohled nebo uložit různá omezení.⁴²

³⁹ ČESKO. Zákon č. 591 ze dne 24. 9. 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Online. In: *Zákony pro lidi*. 2010–2024. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>. [cit. 2024-11-03].

⁴⁰ ČESKO. Zákon č. 186 ze dne 26. 5. 2016, o hazardních hrách. Online. In: *Zákony pro lidi*. 2010–2025. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-186>. [cit. 2025-02-23].

⁴¹ MPSV, ODBOR 21. *Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod*. Online. In: OSPOD. 14. 7. 2009. Dostupné z: <https://www.ospod.cz/informace/obecne/>. [cit. 2025-01-12].

⁴² FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 145. ISBN 978-80-7676-057-8.

Probační a mediační služba: probační úředníci během přípravného řízení nabízejí pomoc mladistvým pachatelům, jejich rodinám a poškozeným. Tato pomoc zahrnuje mimosoudní řešení konfliktů (mediaci), nabídku vhodných programů a výchovných opatření, která lze schválit a uložit již v této fázi řízení. Výsledky této pomoci mohou ovlivnit další průběh řízení.⁴³

Policie ČR – kromě toho, že řeší trestné činy a přestupky spáchané na dětech, plní významnou úlohu v oblasti prevence. Tuto činnost realizují v praxi prostřednictvím policistů tak zvaných preventistů. Preventisté mají pravidelný kontakt se školskými zařízeními na základě dohody o spolupráci. Preventivní aktivity jsou vykonávány formou různých preventivních projektů, které Policie ČR provádí v celé republice jako například Ajaxův zápisník I a II či jiné projekty jednotlivých krajských ředitelství (přednáška šikana, právní vědomí, mezilidské vztahy atd.). Setkání s dětmi se realizují formou besed, přednášek napříč všemi ročníky, kdy jedním z hlavních cílů je výchova a právní vědomí mladé generace. Policie spolupracuje též se školou v případech protiprávního jednání žáků. U policie jsou na tyto případy vyškoleni specialisté, kteří volí při objasňování a odhalování trestné činnosti páchané delikventní mládeží ty nejvhodnější metody.⁴⁴

Soudy – představují výkon spravedlnosti vůči nezletilé mládeži. Stanovuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku. Hlavním cílem soudů pro mladistvé není pouze trestat, ale působit na delikventní mládež represivně. Cílem je převýchova a náprava dětského pachatele vedoucí ke snížení opakování trestné činnosti. Soudy ve věcech mládeže vnímají děti a mladistvé jak z pohledu pachatele, tak i z pohledu oběti, přičemž pro oba tyto případy existují specifické cíle a přístupy. V obou situacích jim zákon zajišťuje zvláštní ochranu.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) – podílí se na vytváření a implementaci vzdělávacích a preventivních programů zaměřených na mládež, které mají za cíl předcházet patologickým jevům, jako jsou šikana, závislosti nebo násilí. Odborným zařízením MŠMT je Národní institut dětí a mládeže, který se zaměřuje na oblast zájmového vzdělávání a činnosti školských zařízení v této oblasti.⁴⁵

⁴³PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Mladiství a děti*. Online. © 2025. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/mladistvi-a-deti/>. [cit. 2025-02-23].

⁴⁴FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 197. ISBN 978-80-7380-521-0.

⁴⁵NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Národní institut dětí a mládeže*. Online. 2012. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/mzk-v-naki-2012>. [cit. 2025-01-25].

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) – se zaměřuje na ochranu dětí a mládeže v rámci širšího kontextu sociální politiky. Podporuje služby zaměřené na děti a rodiny v krizových situacích.

Psychologové, pedagogové a sociální pracovníci – poskytují pomoc v rámci školních poraden a poradenských center dětem, které jsou vystaveny riziku patologických vlivů. Zaměřují se na podporu duševního zdraví, zvládnání stresu nebo šikany.

Neziskové organizace jako například Nadace Sirius, která založila a zajišťuje internetový portál Šance dětem, který přináší komplexní informace o zdravotním, psychickém a sociálním ohrožení dítěte. Vše vychází z úzké spolupráce s předními odborníky; Fond ohrožených dětí, který poskytuje pomoc a podporu dětem a rodinám. Světová organizace pro pomoc dětem UNICEF.

Ochrana dětí a mládeže je zásadním úkolem společnosti, který vyžaduje spolupráci mezi státními institucemi, rodiči, školami, komunitami a neziskovými organizacemi s cílem zajištění bezpečnosti a ochranu dětí a mladých lidí.

7 Prevence

Preventivní politika se zaměřuje na prevenci kriminality a používá především nerepresivní opatření. Cílem je snížit sociálně patologické jevy, motivaci a příležitosti k páchání trestných činů. Do preventivní politiky jsou zapojeny nejen instituce jako policie, soudy a státní zástupci, ale i další subjekty jako správní orgány, církve, občanská sdružení, firmy a jednotlivci. Prevence je důležitou součástí trestní politiky a zahrnuje činnosti, které pomáhají předcházet trestné činnosti a snižovat strach z ní. Tato opatření působí jak na prevenci kriminality, tak na zmírnění jejích důsledků. Uskutečňována jsou prostřednictvím státní, veřejné i soukromé sféry. Pomáhají snižovat jak rozsah, tak závažnost kriminality a její důsledky. Prevence se zaměřuje také na omezování podmínek usnadňujících páchání trestných činů a působení na potenciální pachatele a oběti trestných činů.⁴⁶

7.1 Sociální, situační a viktimologická prevence

Sociální prevence kriminality

Zahrnuje opatření k ochraně před kriminalitou a podporu obětí, včetně začleňování lidí zpět do společnosti. Usiluje o zlepšení sociálních a ekonomických podmínek, které přispívají ke vzniku trestné činnosti. Mezi hlavní oblasti patří podpora vzdělávání a prevence rizikového chování u dětí a mladistvých, sociální práce a pomoc zranitelným skupinám, jako jsou rodiny či osoby ohrožené sociálním vyloučením. Cílem je vytvořit spolupráci mezi občany, školami, úřady a neziskovými organizacemi pro zlepšení životních podmínek a snížení kriminality. Sociální prevence se dotýká rodiny, školství, zdravotnictví, zaměstnanosti a dalších oblastí. Významná úloha v těchto procesech připadá zejména rodině a škole.

Situační prevence

Situační prevence se zaměřuje na eliminaci situací, které mohou vést ke kriminalitě. Podle jejích strategií je zločin výsledkem kombinace motivace pachatele a dostupné příležitosti. Různé typy trestné činnosti se vyskytují v konkrétním čase, na specifických místech a za určitých podmínek. V rámci opatření situační prevence je

⁴⁶ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Prevence kriminality*. Online. © 2025. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality>. [cit. 2025-02-08].

důležité se soustředit na úpravu podmínek tak, aby se snížily možnosti pachatele spáchat trestný čin a aby pro něj bylo obtížnější využít dostupné příležitosti.⁴⁷

Viktimologická prevence

Tato prevence využívá viktimologické poznatky k vytváření programů a modelů chování lidí. Cílem prevence je předcházet nežádoucím situacím a chránit před negativními důsledky. Existuje řada metod a prostředků, které pomáhají chránit oběti trestných činů a reagovat na ně. Prevence se zaměřuje na informovanost a poradenství pro potenciální i skutečné oběti. Lidé se dozvědí, jak se chovat, aby se nestali cílem útoku, jak se bránit a co dělat po napadení. Součástí prevence jsou i kurzy sebeobrany a péče po útoku.⁴⁸

7.2 Prevence podle okruhu adresátů

Prevence primární

U prevence primární jsou preventivní aktivity adresovány veškerému obyvatelstvu, působí plošně na každého bez ohledu na to, zda jde o oběť, či pachatele. Podstatou primární prevence rizikového chování ve školách je zabránit vzniku rizikového chování u osob, které se s ním ještě nesetkaly. Příkladem může být prevence užívání návykových látek u lidí, kteří s drogami dosud nepřišli do styku.

Prevence sekundární

Sekundární prevence se zaměřuje na prevenci vzniku, rozvoje a trvání rizikového chování u osob, které jsou již tímto chováním ohroženy. Například jde o prevenci rozvoje závislosti u osob, které již drogy užívají.

Terciární prevence

Cílem terciární prevence je předcházení zdravotním nebo sociálním potížím v důsledku rizikového chování, např. předcházení vážnému nebo trvalému zdravotnímu nebo sociálnímu poškození v souvislosti s užíváním drog.⁴⁹

⁴⁷ TOMÁŠEK, Jan. *Prevence kriminality*. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje Praha, 2014, s. 66–67. ISBN 978-80-87174-32-6.

⁴⁸ VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8.

⁴⁹ TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje Praha, 2014, s. 184. ISBN 978-80-247-2982-4.

7.3 Školní preventivní strategie

Školní minimální preventivní program vychází z pokynů MŠMT a je určen pro školy a výchovná zařízení, včetně zařízení poskytujících ústavní a ochrannou výchovu. Jeho cílem je vychovávat žáky ke zdravému životnímu stylu, rozvíjet jejich osobnost, sociální chování a komunikační dovednosti. Program také podporuje smysluplné trávení volného času mladých lidí. Je postaven na spolupráci mezi žáky, učiteli a rodiči. Tento dokument je vytvářen na každý školní rok a podléhá pravidelnému hodnocení a kontrole České školní inspekce.

Program vypracovává školní metodik prevence ve spolupráci s dalšími pedagogy a za podpory vedení školy. Je součástí školního výchovně-vzdělávacího programu. Cílem minimálního preventivního programu je zhodnotit, jak bylo dosaženo stanovených cílů, sledovat průběh programu a měřit účinnost jednotlivých aktivit, které byly v rámci programu realizovány.

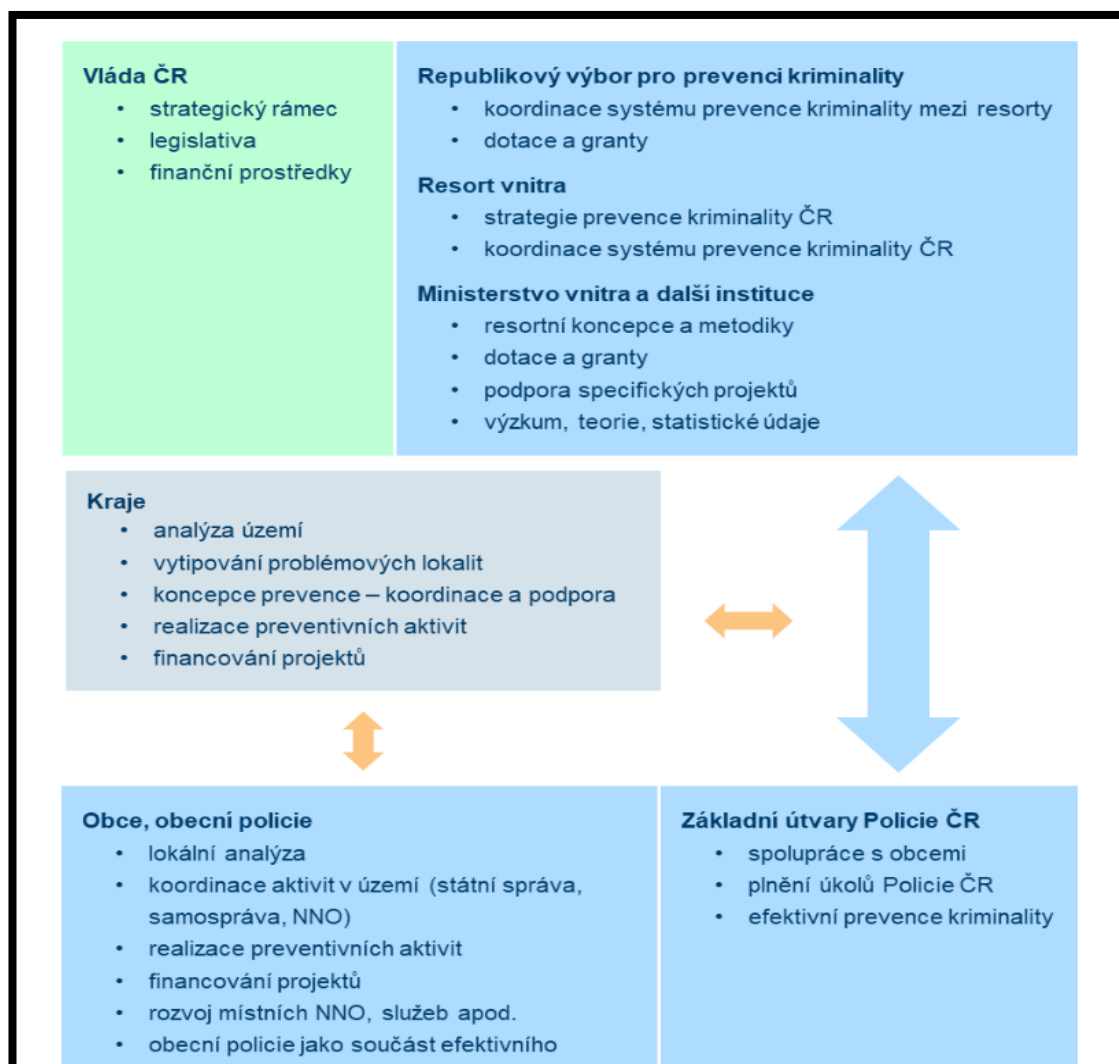
7.4 Systém prevence kriminality v České republice

Úspěšná preventivní politika státu spočívá na efektivně fungujícím systému prevence kriminality. Systém prevence kriminality v České republice je rozdělen za období 2022–2027 do tří úrovní.

- republiková úroveň (meziresortní, resortní):
- krajská (regionální) úroveň,
- místní úroveň (městská).⁵⁰

⁵⁰ ODBOR PREVENCE KRIMINALITY. *Strategie prevence kriminality v ČR na léta 2022–2027*. Online. In: Ministerstvo vnitra ČR. 11. 4. 2022. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2022-az-2027.aspx>. [cit. 2025-02-16].

Obr. 1: Schéma systému prevence kriminality v ČR⁵¹

Subjekty prevence kriminality

Republikový výbor pro prevenci kriminality: plní koordinační úlohu v systému prevence kriminality na celorepublikové úrovni

Ministerstva a jim podřízené státní organizace

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR – pověřeno jako hlavní subjekt primární prevence (prevence na školách, školní metodici prevence, rámcové vzdělávací programy; zajišťují ochrannou a ústavní péči, preventivně výchovnou péči atd.);

Ministerstva práce a sociálních věcí ČR – zastřešuje subjekty sociální prevence, jako jsou nízkoprahová zařízení, kontaktní centra a kurátoři. Tyto služby spadají do oblasti sociálních služeb a preventivních opatření zaměřených na podporu osob

⁵¹ ODBOR PREVENCE KRIMINALITY. *Strategie prevence kriminality v ČR na léta 2022–2027*. Online. In: Ministerstvo vnitra ČR. 11. 4. 2022. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2022-az-2027.aspx>. [cit. 2025-02-16].

v obtížných životních situacích, prevenci sociálního vyloučení a snižování rizik spojených se sociálními problémy;

Ministerstvo zdravotnictví ČR – prevence např. syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN), užívání návykových látek;

Ministerstvo spravedlnosti České republiky – Probační a mediační služba ČR;

Ministerstvo vnitra ČR – realizuje celou řadu aktivit a programů, jejichž cílem je zlepšit veřejný pořádek a bezpečnost v sociálně vyloučených lokalitách, přičemž se zaměřuje především na nerepresivní metody a eliminaci kriminálních a sociálně rizikových jevů v těchto oblastech. Jde o kombinaci osvědčených a účinných preventivních opatření;

Města a obce – koordinují činnosti zaměřené na prevenci kriminality ve svých regionech, zajišťují výměnu informací mezi ministerstvy a obcemi, podílejí se na dotačních procesech Ministerstva vnitra v oblasti prevence kriminality a také realizují vlastní dotační programy v této oblasti;

Bezpečnostní složky státu – aktivity zaměřené na prevenci kriminality;

Soukromé instituce – neziskové organizace, vědecké a akademické instituce, podnikatelský sektor i jednotlivci.

7.5 Cíle prevence zaměřené na děti a mládež

Cílem strategie je pomoci dětem chránit se před trestnými činy, které by na nich mohly být spáchány, a také před negativními vlivy, které mohou ovlivnit jejich vývoj. Důležité je také najít způsoby, jak zabránit dětem, aby se dostaly na cestu kriminálního chování, nebo jim pomoci vrátit se zpět do společnosti, pokud už na této cestě jsou. Mezi hlavní kroky patří:⁵²

- včasná identifikace dětí, které jsou v ohrožení,
- jejich zachycení systémem,
- koordinovaná podpora v rámci meziresortní a multioborové spolupráce,
- vzdělávání zaměřené na zdravé mezilidské a partnerské vztahy (odstranění násilí mezi přáteli, partnery a v rodině),
- rozvoj rodičovských schopností u dětí, které se stanou budoucími rodiči.

⁵² ODBOR PREVENCE KRIMINALITY. *Strategie prevence kriminality v ČR na léta 2022–2027*. Online. In: Ministerstvo vnitra ČR. 11. 4. 2022. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2022-az-2027.aspx>. [cit. 2025-02-16].

8 Kriminalita dětí a mládeže v ČR

Kriminalita je zvláštní druh chování, které se odchyluje od běžných společenských norem. Slovo pochází z latiny a znamená „zločin“. Kriminalitu obvykle chápeme jako porušení zákona, což je právní definice. Z pedagogického a sociologického pohledu se ale kriminalita vnímá jako širší problém nežádoucího chování, které nemusí být nutně trestné, ale s kriminalitou souvisí. Patří sem například činy, které nelze právně postihnout třeba proto, že je spáchaly děti mladší, než je stanovený věk pro trestní odpovědnost. Tento širší pojem se někdy označuje jako delikvence, kam spadá i tzv. prekriminalita.⁵³

Prekriminalita: označuje jednání, která by byla trestná, pokud by je spáchala osoba starší 18 let. U mladistvých ve věku 15–18 let se takové činy nazývají provinění, zatímco u dětí, které ještě nedosáhly věku trestní odpovědnosti, se nejedná o trestné činy, ale o činy jinak trestné.

Predelikvence: je chování zahrnující rizikové jednání, které může postupně vést k trestné činnosti. Patří sem například záškoláctví, útoky z domova nebo projevy šikany ve škole.

8.1 Charakteristické rysy kriminality mládeže:

Skupinovost: mládež se často dopouští delikventního jednání ve skupinách vrstevníků, kde si vzájemně předávají názory, postoje a vzorce chování. To může mít velký vliv na vznik takového chování. Zajímavé je, že při odhalení skupiny nebývají vždy potrestáni všichni viníci. Často jsou potrestáni jen někteří, zatímco skutečný vůdce, který vše plánoval a organizoval, zůstává mimo pozornost vyšetřovatelů.

Nedokvátlost jejich jednání: mladí lidé často chtějí dosáhnout svých cílů co nejrychleji a bez velké námahy. Nedokážou odložit uspokojení svých potřeb a někdy se uchylují k přehnané agresivitě, aby toho dosáhli za každou cenu.

Nedostatečná příprava a plánování: ta se projevuje tím, že si neplánují místo ani čas činu, používají nevhodné nástroje a zanechávají více stop. Snadno podlehnou deviantnímu chování, aniž by si dopředu uvědomili jeho následky.

⁵³ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, s. 35–40. ISBN 978-80-7380-521-0.

Vysoká míra latence: U méně závažných deliktů společnost často vykazuje určitou toleranci, pokud je spáchají děti. Tato porušení pravidel jsou totiž vnímána jako součást jejich přirozeného vývoje.

Při zkoumání delikventního chování mládeže je důležité brát v úvahu věkové rozdíly, které ovlivňují i typy kriminality. U dětí do 15 let převažuje majetková kriminalita, například krádeže v obchodech nebo kapesní krádeže. Některé činy nejsou právně postižitelné, například kvůli nízké hodnotě odcizené věci, a proto se neobjevují ve statistikách. Kromě krádeží se u mladších dětí objevují i případy podvodů, loupeží, vydírání nebo ublížení na zdraví.

9 Výsledky

9.1 Metoda sběru dat

Výzkum byl realizován pomocí kvantitativní metody dotazníkového šetření, která byla zvolena především kvůli zajištění anonymity odpovědí. Tato metoda zároveň umožňuje efektivnější a přehlednější sběr dat i následné zpracování výsledků.

V úvodu dotazníku byli respondenti informováni o tématu výzkumu, ujištěni o anonymitě svých odpovědí a poděkováno za jejich účast. Dotazník obsahoval 20 otázek rozdělených do čtyř oblastí podle stanovených hypotéz. Otázky byly formulovány jako otevřené, polouzavřené a uzavřené.

- První okruh (otázky č. 1–3) zjišťoval základní údaje o respondentech, jako jsou pohlaví, věk a třída.
- Druhý okruh (otázky č. 4–10) se zaměřoval na výskyt patologických jevů mezi žáky, frekvenci jejich výskytu a faktory, které podle respondentů přispívají k rizikovému chování dětí.
- Třetí okruh (otázky č. 11–16) se věnoval právním aspektům delikventního chování a úrovni informovanosti žáků o trestní odpovědnosti.
- Čtvrtý okruh (otázky č. 17–20) je zaměřen na prevenci rizikového chování.

9.2 Stanovení hypotéz

Hypotéza H1: Více než 20 % žáků má zkušenosti s užíváním kratomu.

Hypotéza H2: Více než 60 % žáků bude mít povědomí o hranici trestní odpovědnosti v ČR.

Hypotéza H3: Většina žáků by uvítala mít speciální hodiny nebo přednášky o tom, jak se chránit před šikanou, násilím a tlakem vrstevníků

9.3 Výzkumné prostředí

Výzkum byl realizován na druhém stupni základních škol ve městě s 33 000 obyvateli. O spolupráci bylo požádáno 14 základních škol, avšak zapojily se pouze tři, které souhlasily s účastí.

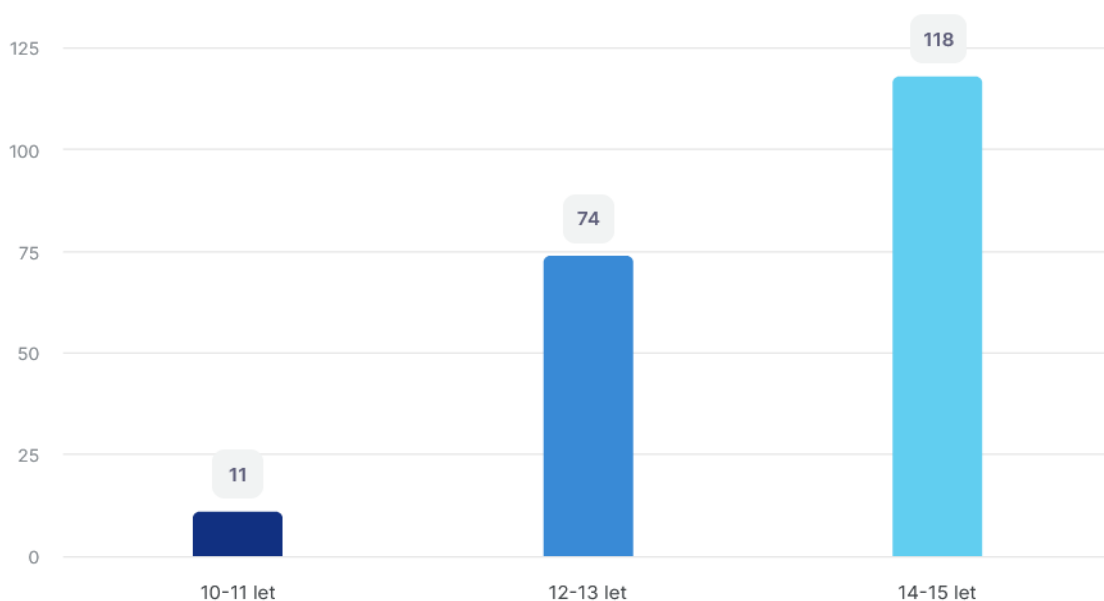
Před zahájením výzkumu bylo vše konzultováno s řediteli škol a výchovnými poradci. Ti následně informovali žáky o cíli výzkumu a distribuovali dotazníky buď během vyučování, nebo zasláním odkazu pro jejich vyplnění v aplikaci Survio.

Vzhledem k citlivé povaze tématu byli žáci ujisti o naprosté anonymitě a o tom, že jejich odpovědi nebudou nijak zneužity. Neměli uvádět své jméno ani jiné osobní údaje – pouze pohlaví a ročník. Také názvy škol zůstaly anonymní.

Po vyplnění jsem dotazníky vyzvedla a začala je zpracovávat v Microsoft Excelu a aplikaci Survio. Návratnost dotazníků dosáhla 65 %, protože ne všichni žáci se výzkumu dobrovolně zúčastnili. Pro celkovou analýzu jsem zařadila 203 dotazníků.

9.4 Vyhodnocení dotazníku

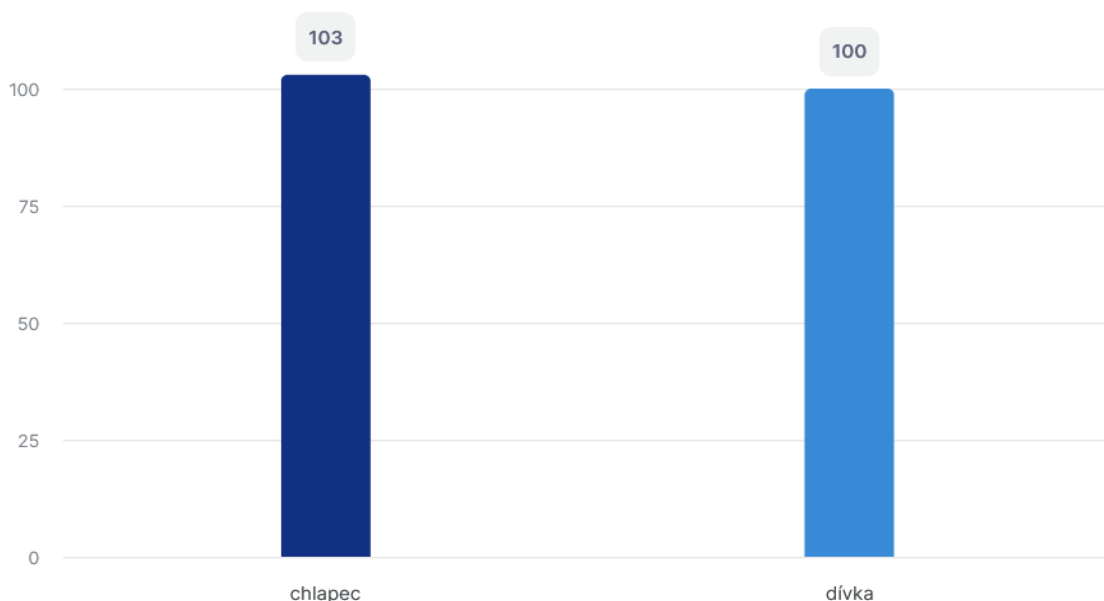
Graf 1: Věk respondentů.⁵⁴

Tento graf ukazuje věkové rozložení respondentů v bakalářské práci. Největší skupinu tvoří respondenti ve věku 14–15 let (58,1 %), což znamená, že více než polovina dotazovaných patří do této kategorie. Druhou nejpočetnější skupinou jsou 12–13letí (36,5 %), zatímco 10–11letí tvoří pouze 5,4 %.

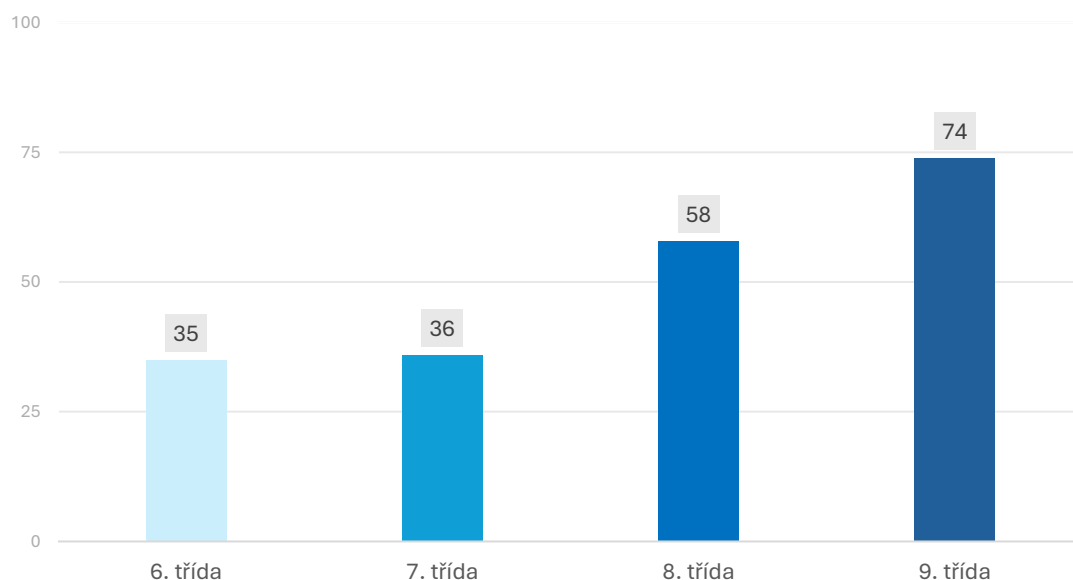
⁵⁴ Vlastní výzkumné šetření 2025.

Graf 2: Pohlaví respondentů⁵⁵

Tento graf ukazuje rozložení pohlaví mezi respondenty bakalářské práce. Výsledky jsou poměrně vyrovnané. Chlapci tvoří 50,7 % (103 respondentů). Dívky tvoří 49,3 % (100 respondentek). Rozdíl mezi počtem chlapců a dívek není výrazný, takže obě pohlaví jsou zastoupena rovnoměrně.

Graf 3: Rozložení respondentů dle ročníku⁵⁶

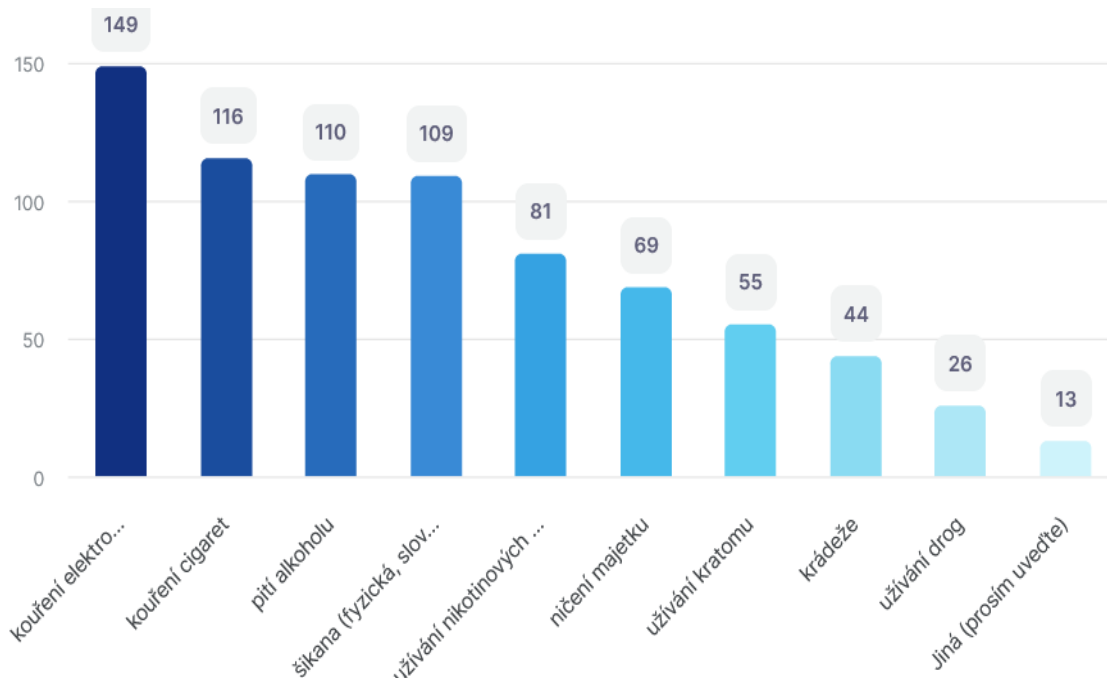
Graf znázorňuje rozložení respondentů podle třídy, do které aktuálně chodí. Největší podíl tvoří žáci 9. třídy (36,5 %), což znamená, že více než třetina účastníků

⁵⁵ Vlastní výzkumné šetření 2025.

⁵⁶ Vlastní výzkumné šetření 2025.

průzkumu respondentů, 7. třídu 17,7 % a nejméně zastoupenou skupinou jsou žáci 6. třídy (17,2 %). Výrazná převaha devátáků naznačuje, že se výzkum zaměřuje především na starší žáky, kteří se připravují na přechod na střední školu.

Graf 4: Nejvyšší výskyt patologických jevů u žáků II. stupně základních škol⁵⁷

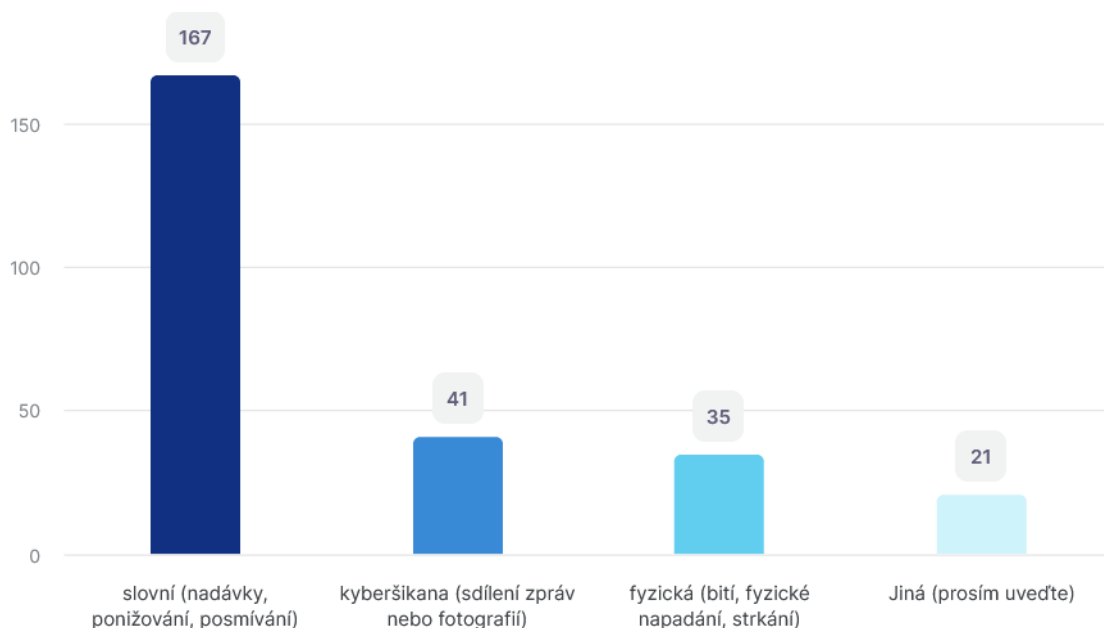

Graf znázorňuje, s jakými patologickými jevy se respondenti osobně setkali. Nejčastěji uváděným problémem je kouření elektronických cigaret (73,4 %), následované klasickými cigaretami (57,1 %), z čehož vyplývá, že nikotinové produkty jsou mezi respondenty velmi populární. Konzumace alkoholu je také velmi častá a setkala se s ní (54,2 %) oslovených. Šikana s (53,7 %) je znepokojující, protože se týká více než poloviny respondentů, což ukazuje na vysoký výskyt agresivního chování. Nikotinové sáčky (39,9 %) se jeví jako další populární forma užívání nikotinu, i když méně častá než elektronické cigarety a klasické cigarety. Ničení majetku (34 %) a krádeže (21,7 %) ukazují na problémové chování související s vandalismem a porušováním zákonů. Kratom (27,1 %) je překvapivě rozšířený, což naznačuje jeho rostoucí popularitu. Ostatní drogy užívá jen 12,8 % respondentů. Odpověď „jiná“ (6,4 %) označovala záškoláctví.

Celkově se ukazuje, že nejčastějšími problémy jsou užívání nikotinových produktů, alkohol a šikana. Užívání kratomu je také vyšší, než by se čekalo, zatímco tvrdé drogy a krádeže jsou méně časté. V rámci prevence by bylo vhodné se zaměřit na omezení užívání nikotinu, alkoholu a na řešení šikany.

⁵⁷ Vlastní výzkumné šetření 2025.

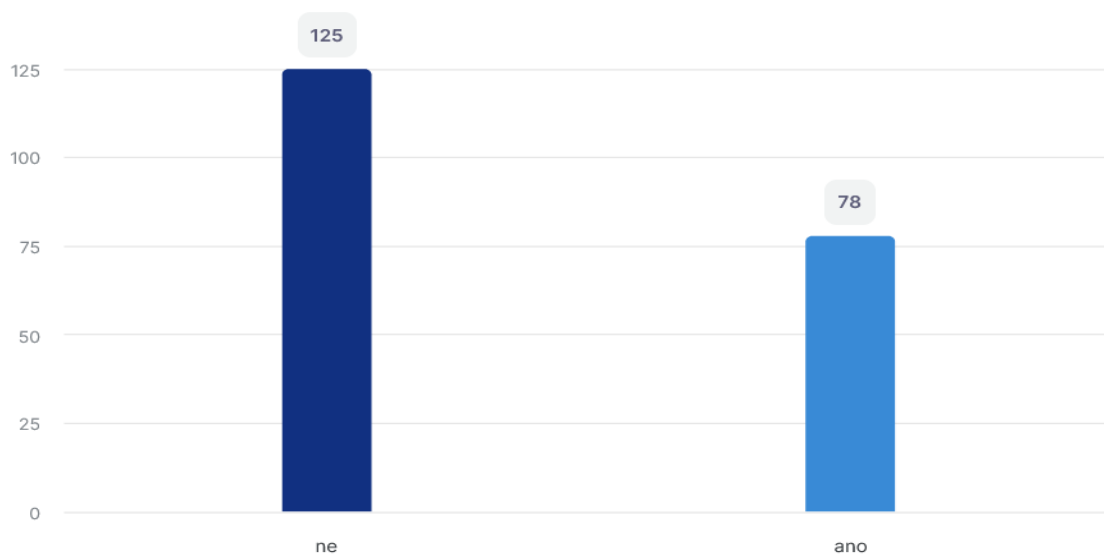
Graf 5: Nejrozšířenější druh šikany⁵⁸

Graf ukazuje, jaké formy šikany respondenti zažili, ať už jako oběti, nebo svědci. Nejčastější je slovní šikana (82,3 %), následuje kyberšikana (20,2 %) a fyzická šikana (17,2 %), která se objevuje méně často, ale stále je vážným problémem. Dalších 13,5 % respondentů uvedlo jiné formy šikany. Výsledky ukazují, že slovní šikana je nejběžnější, i když bývá často podceňována, přičemž může mít dlouhodobé negativní účinky na psychiku mladých lidí. Kyberšikana je na vzestupu kvůli rozšíření online komunikace a sociálních sítí, což podtrhuje potřebu prevence v této oblasti. Fyzická šikana sice není tak častá, ale její následky mohou být nejvážnější. Celkově data ukazují, že šikana je stále aktuální problém, který vyžaduje pozornost škol, rodičů i celé společnosti.

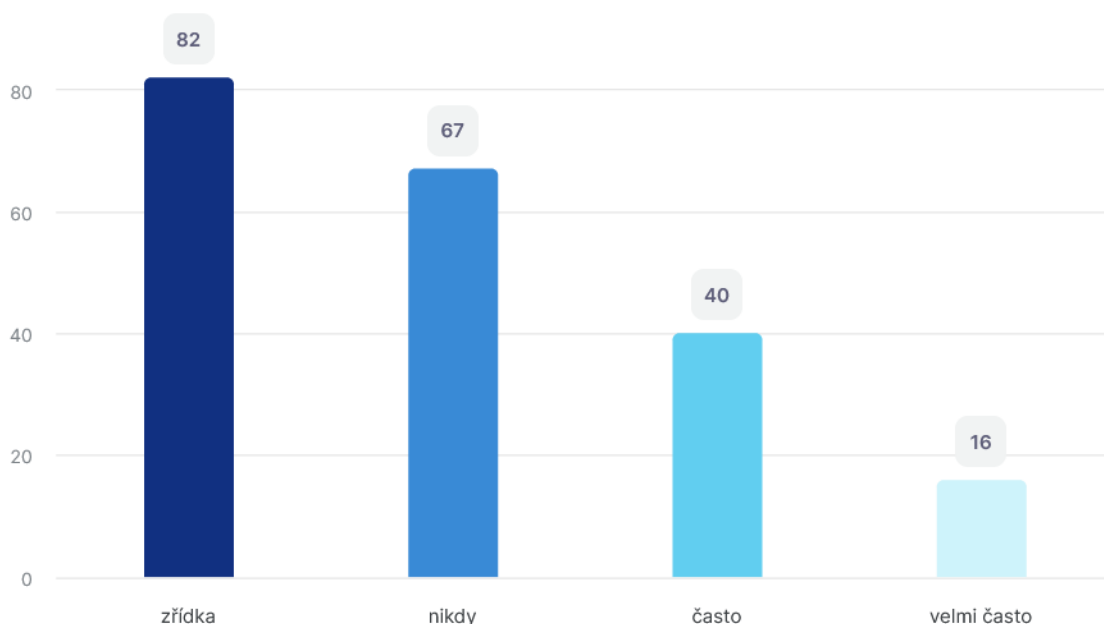
⁵⁸ Vlastní výzkumné šetření 2025.

Graf 6: Zkušenosti se záškoláctvím⁵⁹

Tento graf ukazuje zkušenosti respondentů se záškoláctvím. Většina (61,6 %) uvedla, že se se záškoláctvím nesešla, ale 38,4 % má s tímto problémem zkušenosti, ať už u sebe, nebo u spolužáků. I když většina respondentů záškoláctví nezažila, stále jde o významnou skupinu, která s ním má zkušenosti. Důvody, proč žáci nechodí do školy, mohou souviset s motivací k učení, vztahy ve škole, rodinou nebo školním prostředím.

Graf 7: Četnost užívání návykových látek mezi spolužáky⁶⁰

Tento graf znázorňuje, jak často žáci vnímají užívání návykových látek mezi svými spolužáky. Více než dvě třetiny respondentů (73,4 %) uvádějí, že se s tímto jevem

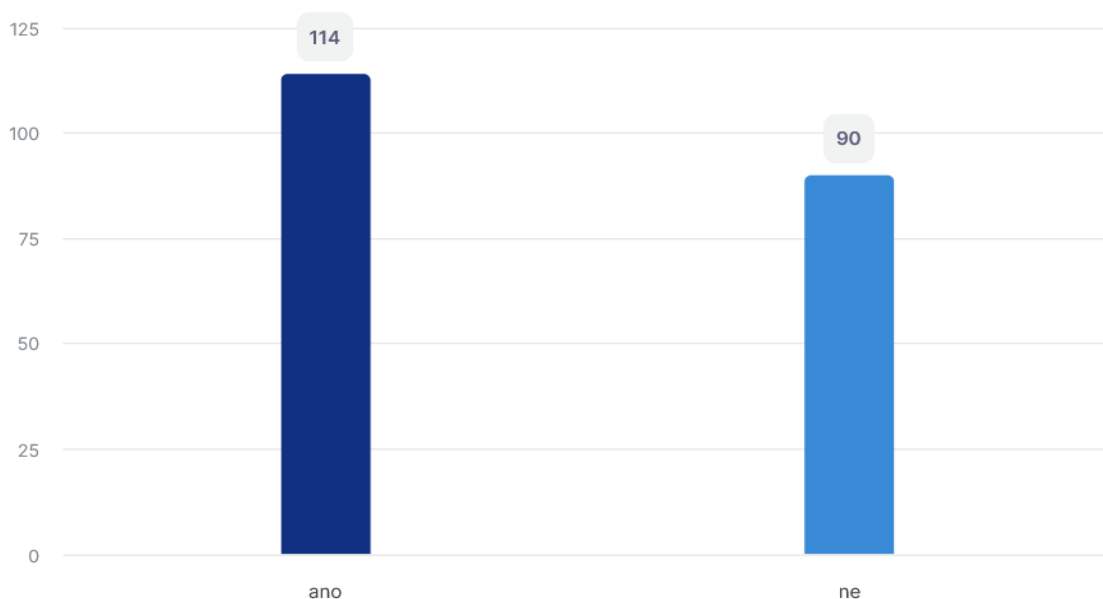
⁵⁹ Vlastní výzkumné šetření 2025.

⁶⁰ Vlastní výzkumné šetření 2025.

setkávají jen zřídka nebo vůbec, což naznačuje, že ve školním prostředí nejde o běžný problém. Naopak 27,6 % žáků uvedlo, že se s užíváním návykových látek mezi spolužáky setkává pravidelně („často“ nebo „velmi často“), což naznačuje, že v určitých skupinách může být tento jev rozšířenější.

Rozdíly v odpovědích mohou být ovlivněny faktory, jako jsou věk, sociální prostředí nebo typ školy. Na základě grafu č. 4, který se zabývá osobní zkušeností respondentů s patologickými jevy, lze usuzovat, že užívání návykových látek je častější spíše mimo školu, například ve volném čase než přímo ve školním prostředí.

Graf 8: Výskyt případů krádeží nebo ničení majetku u dětí⁶¹

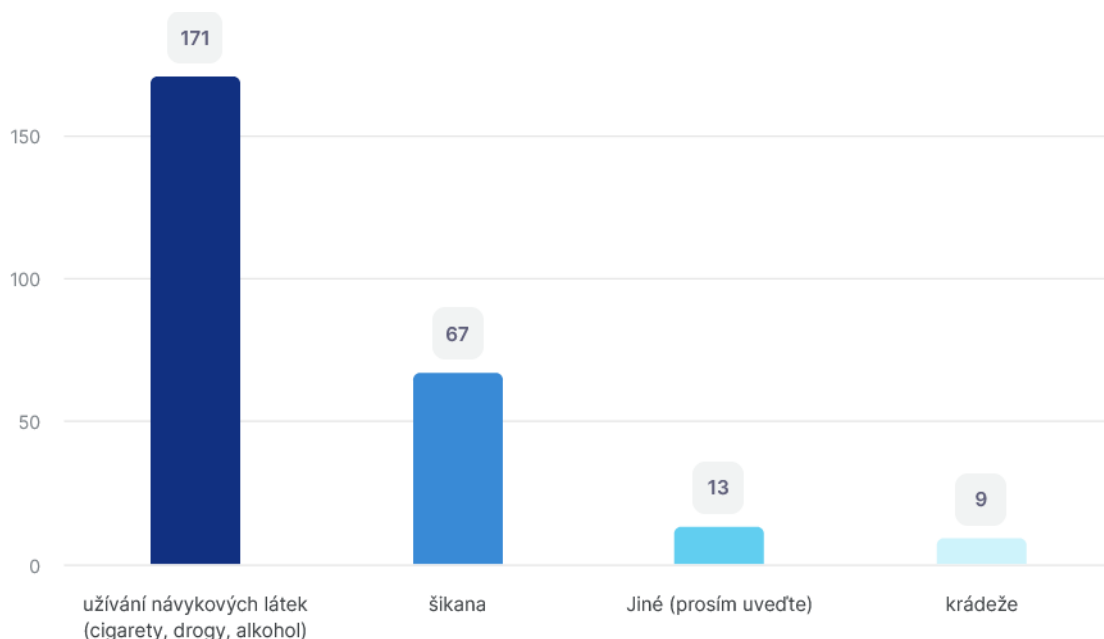

Průzkum ukazuje, že většina respondentů (56,2 %) odpověděla „ano“ na otázku, zda znají někoho, kdo něco ukradl nebo poškodil. Naopak 44,3 % respondentů uvedlo, že takovou osobu neznají.

Výsledky ukazují, že krádeže a poškozování majetku jsou mezi dětmi poměrně běžné. Více než polovina respondentů má zkušenost s tím, že někdo v jejich okolí spáchal tento typ protiprávního jednání, což naznačuje, že takové chování není výjimečné. Rozdíl mezi odpověďmi není velký, což znamená, že tyto problémy se mohou vyskytovat v různých prostředích, ale nejsou všudypřítomné. V některých oblastech nebo skupinách mohou být častější, a proto by si zasloužily větší pozornost a prevenci.

⁶¹ Vlastní výzkumné šetření 2025.

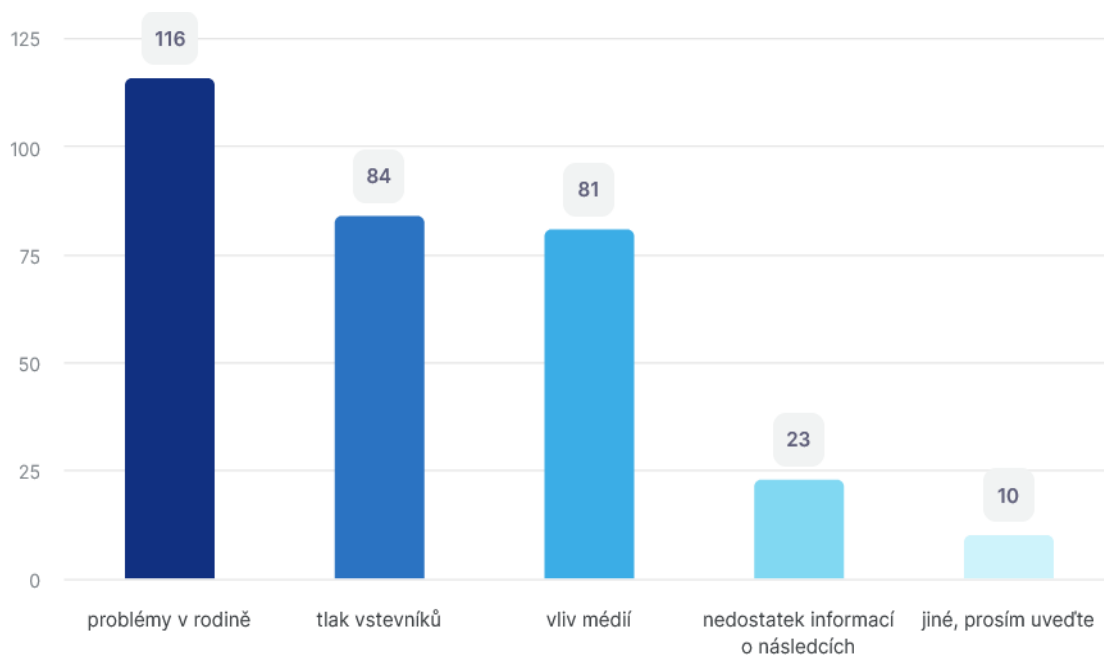
Graf 9: Největší problém v oblasti patologického chování z pohledu žáka⁶²

Mezi nejčastější problémy děti řadí užívání návykových látek (84,2 %), šikanu (33 %) a krádeže (4,4 %). Dalších 6,4 % odpovědí se týká záškoláctví. Nejzávažnější negativní dopad má užívání návykových látek, což je alarmující. Šikana pak představuje další vážný problém, který nepostihuje jen oběti, ale i celé školní prostředí. Prevence těchto problémů je zásadní. Vzdělávací programy by měly dětem pomoci lépe zvládat stres a problémy, aniž by se uchýlovaly k návykovým látkám. Je také nezbytné podporovat otevřenou školní atmosféru, v níž budou děti, učitelé a rodiče společně pracovat na prevenci šikany a budování vzájemné důvěry.

⁶² Vlastní výzkumné šetření 2025.

Graf 10: Hlavní faktory ovlivňující patologické chování z pohledu žáka⁶³

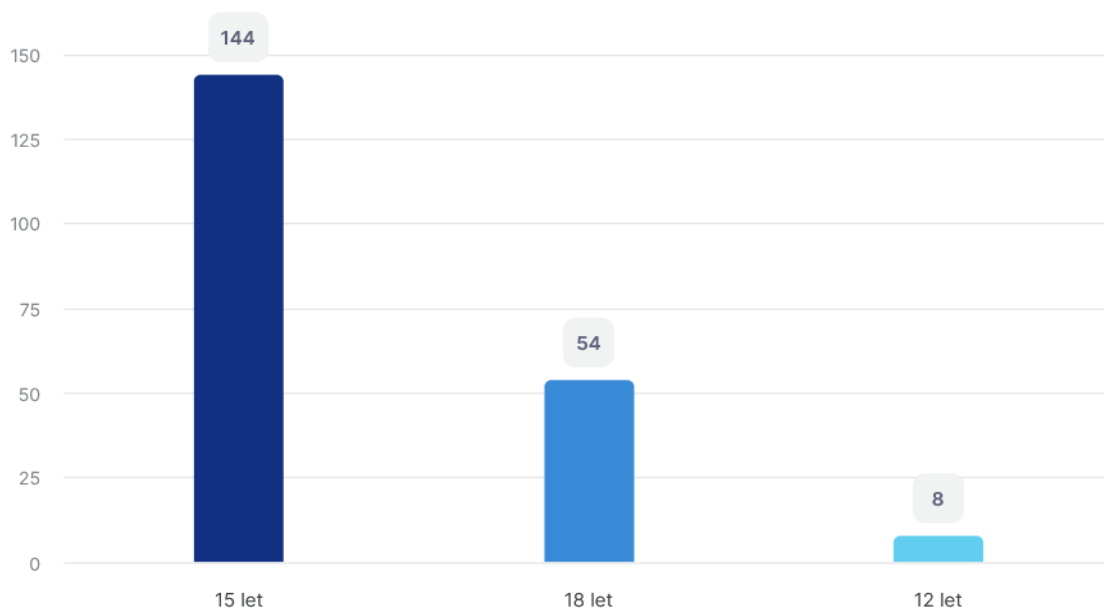

Tento graf znázorňuje, jak žáci vnímají hlavní příčiny nevhodného chování dětí. Nejčastěji zmiňovaným faktorem je rodinné zázemí (57,1 %), což podtrhuje zásadní roli rodiny ve formování chování dětí a význam stabilního a podporujícího prostředí pro jejich správný vývoj. Dalším významným faktorem je tlak vrstevníků, který uvedlo 41,4 % respondentů. Vliv médií označilo 39,9 % dotázaných, přičemž tento faktor spolu s tlakem vrstevníků naznačuje významný dopad vnějších sociálních vlivů na chování mladých lidí. Pouze 11,3 % respondentů uvedlo nedostatek informací o důsledcích svého chování, což naznačuje, že většina dětí si je vědoma možných následků, ale tyto informace nemusí být vždy dostatečně efektivní. Ostatní faktory zmínilo 4,9 % dotázaných, přičemž někteří uvedli více než jednu příčinu.

Na základě zjištění lze doporučit opatření, jako je podpora rodinného prostředí, což znamená zajistit stabilní a podpůrné zázemí prostřednictvím poradenské a psychologické pomoci; poskytovat dětem srozumitelné informace o dlouhodobých důsledcích jejich činů; přistupovat zodpovědněji k obsahu z médií; podporovat aktivity, které pomohou dětem vyvarovat se negativního vlivu vrstevníků a posilovat jejich sebedůvěru.

⁶³ Vlastní výzkumné šetření 2025.

Graf 11: Povědomí žáků o věkové hranici trestní odpovědnosti v ČR⁶⁴

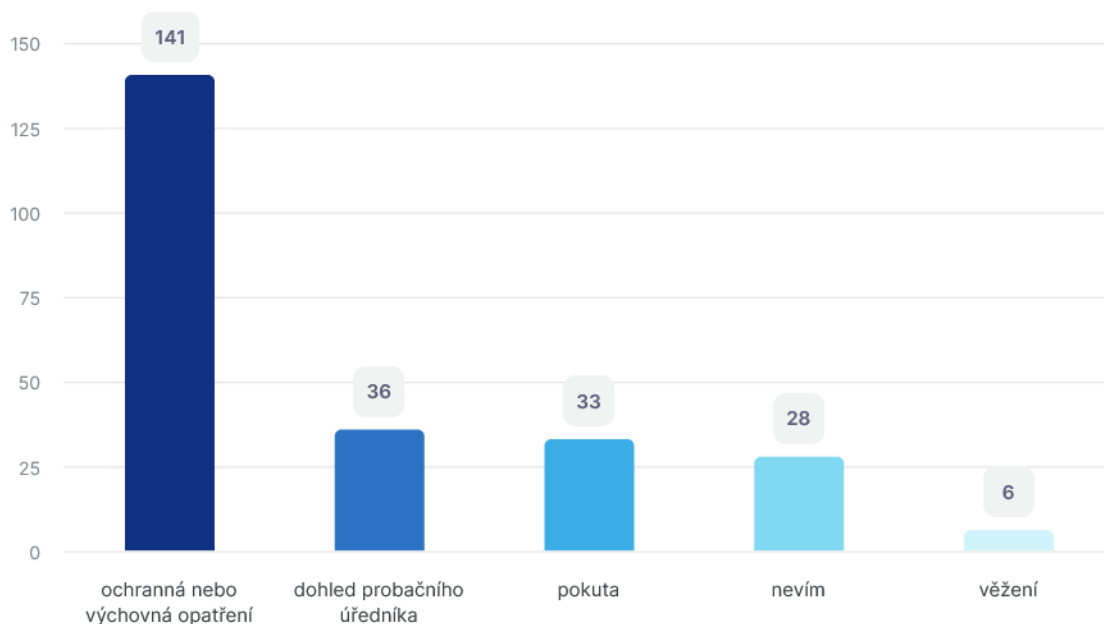

V České republice je věková hranice trestní odpovědnosti stanovena na 15 let, což znamená, že osoby mladší nemohou být trestně stíhány. Výsledky průzkumu ukazují, že většina respondentů si je této skutečnosti vědoma – správně odpovědělo 70,9 % dotázaných. Přesto se však 26,6 % domnívalo, že hranice trestní odpovědnosti je až 18 let, to může vyplývat z jejího zaměňování s plnoletostí. Malý podíl respondentů, konkrétně 3,9 %, uvedl věk 12 let, což je nesprávná odpověď.

Z výsledků je patrné, že většina dětí má o této právní skutečnosti správnou představu, ale stále se objevují mylné předpoklady, zejména ohledně vyšší věkové hranice. To může naznačovat určitou míru neznalosti právních předpisů v této oblasti a poukazovat na potřebu lepší informovanosti o této problematice.

⁶⁴ Vlastní výzkumné šetření 2025.

Graf 12: Jaké mohou být důsledky spáchání protiprávního činu mladistvými.⁶⁵

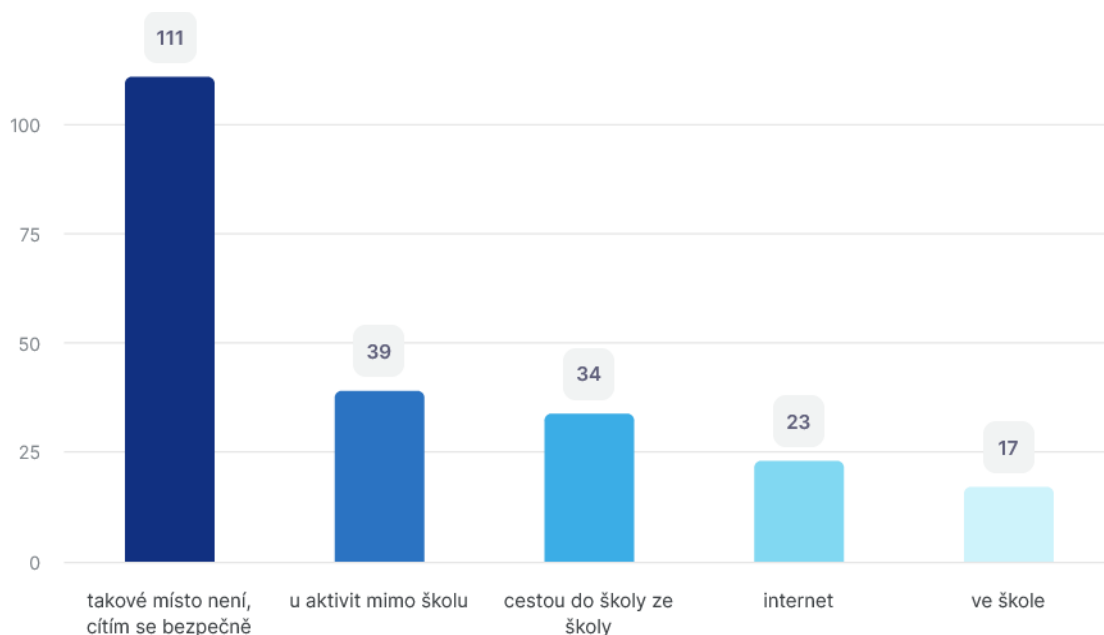

Nejvíce odpovědí od respondentů (69,5 %) naznačuje, že většina dětí je si vědoma, že ochranná nebo výchovná opatření jsou nejčastějšími tresty pro mladistvé pachatele trestných činů. Je také možné, že děti považují tato opatření za mírnější formu trestu ve srovnání s přísnějšími sankcemi, jako je vězení. Jako druhou nejčastější odpověď uvedlo 17,7 % dětí dohled probačního úředníka. Pouze 16,3 % dětí vnímá pokutu jako možný trest, který však nemusí být považován za účinné nebo přiměřené řešení trestné činnosti, zejména proto, že žáci nemají vlastní příjmy a nepovažují ji za významný postih. Pouze 13,8 % dětí uvedlo, že neví, jaké mohou být důsledky, a 3 % dětí považuje vězení za možný důsledek, což naznačuje, že pro většinu dětí je vězení považováno za krajní opatření, které je uplatněno jen v závažných případech.

Z tohoto výsledku je patrné, že část dětí není dostatečně informována o možných trestních opatřeních a důsledcích pro mladistvé. Může to být příležitost pro zlepšení informovanosti o právních otázkách a následcích trestné činnosti v rámci vzdělávacího systému.

⁶⁵ Vlastní výzkumné šetření 2025.

Graf 13: Místa, na kterých se žáci necítí bezpečně.⁶⁶

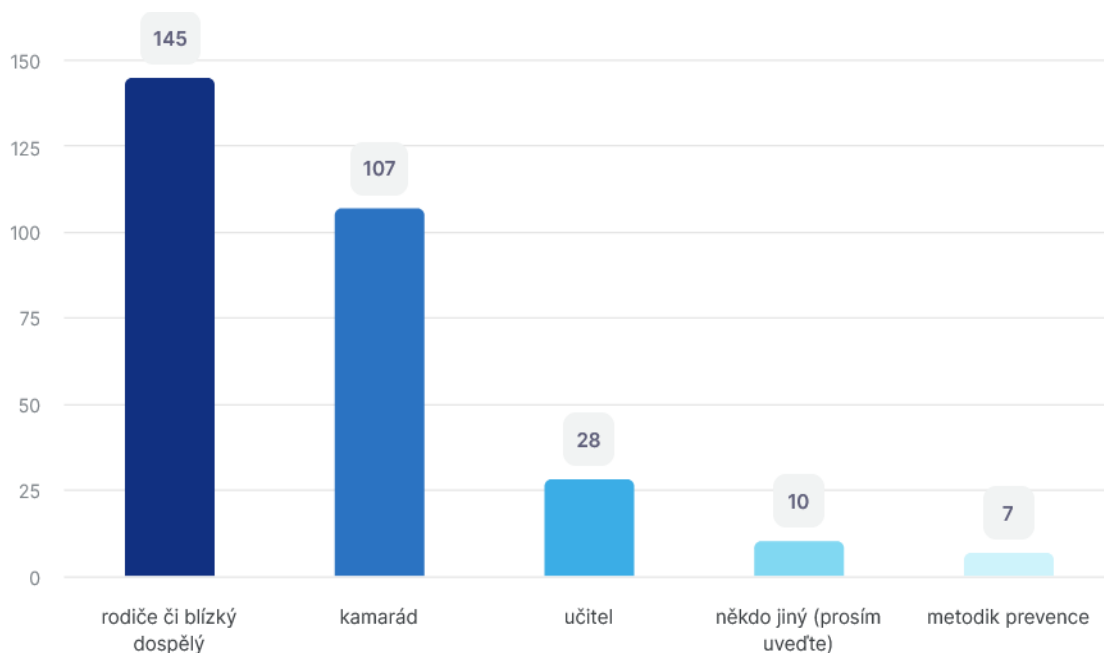

Graf k této otázce ukazuje odpovědi respondentů týkající se jejich pocitu bezpečí v různých situacích. Největší podíl respondentů, konkrétně 54,7 %, uvedlo, že se cítí bezpečně a neoznačují žádné konkrétní místo jako nebezpečné. Přesto určité obavy existují, zejména u aktivit mimo školu, což zmínilo 19,2 % respondentů. Na cestě do školy a ze školy se necítí bezpečně 16,7 % žáků a při používání internetu označilo tuto odpověď 11,3 % účastníků. Bezpečnost ve škole byla jako problém vnímána u 8,4 % dotázaných a to naznačuje, že i v tomto prostředí existují určité problémy s bezpečností, například šikana, stres nebo obavy z nebezpečného chování.

Doporučovala bych zvýšit přítomnost policistů v rizikových oblastech mimo školu a vytvářet bezpečná místa pro děti například prostřednictvím volnočasových aktivit. Při cestách do školy by měly být vytvořeny bezpečné zóny s přechody a zároveň by měla být zvýšena kontrola dopravy. Důležité je také vzdělávat děti a rodiče o bezpečnosti na cestách. V oblasti kyberbezpečnosti je nutné zvýšit povědomí o online hrozbách, jako je kyberšikana, a poskytnout rodičům nástroje, které umožní sledovat online aktivity dětí a nastavit filtry. Ve školách by měly být zavedeny programy proti šikaně, zajištěna by měla být přítomnost školního psychologa a poradenských služeb. Ke zvýšení bezpečnosti mohou také přispět instalování kamerového systému, pravidelné kontroly a školení personálu o zajištění bezpečnosti.

⁶⁶ Vlastní výzkumné šetření 2025.

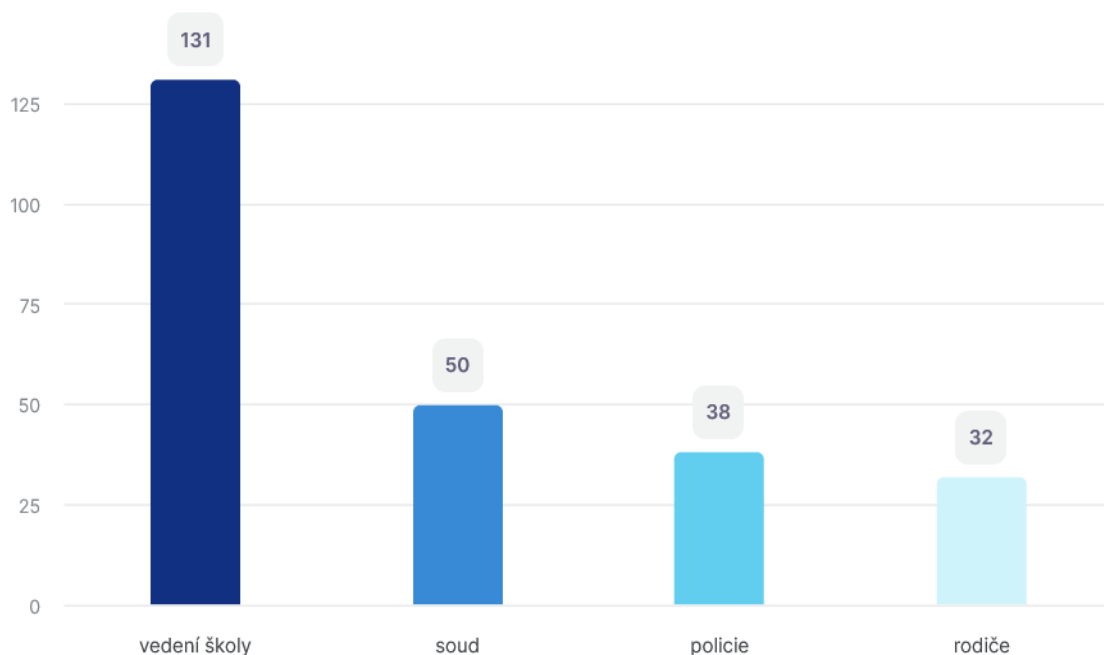
Graf 14: Osoby, na které by se děti obrátily, pokud by se cítily ohrožené.⁶⁷

Z následujícího grafu vyplývá, že většina respondentů (71,4 %) by se v případě pocitu ohrožení obrátila na rodiče nebo jiného blízkého dospělého. To ukazuje na silnou důvěru v rodinné zázemí a blízké dospělé. Přibližně polovina dotazovaných (52,7 %) by hledala podporu u svých vrstevníků. Pouze malý počet respondentů (13,8 %) by se obrátil na učitele, což může naznačovat, že je nevnímají jako vhodný zdroj podpory v krizových situacích, což je škoda. Dle výsledku je potřeba posílit důvěru a zlepšit vztahy mezi žáky a učiteli, aby pedagog nebyl jen vzorem a inspirací, ale i osobou, na kterou se žáci mohou s důvěrou obrátit v případě osobních problémů. Jen velmi malý počet respondentů by hledal podporu u specialistů, jako je metodik prevence (3,4 %). To je opět signál nízkého povědomí o jejich roli nebo neochotu obracet se na formální instituce. Variantu „někdo jiný“ si vybralo 4,9 % respondentů, přičemž nejčastěji uvedli, že by se spoléhali sami na sebe.

⁶⁷ Vlastní výzkumné šetření 2025.

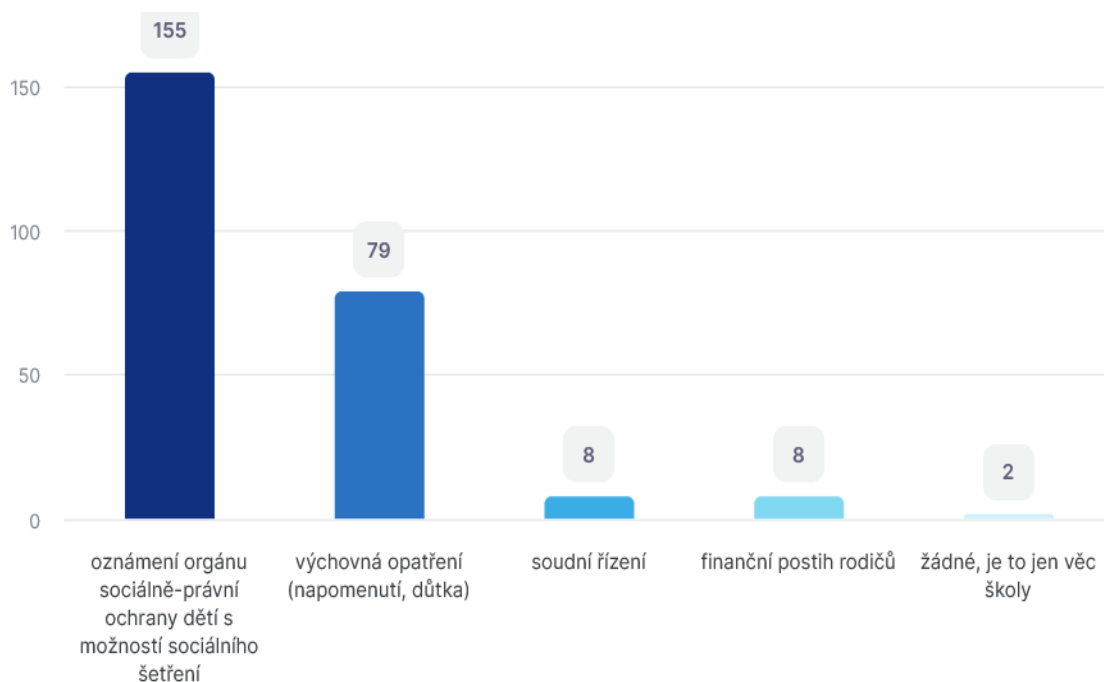
Graf 15: Kdo rozhoduje o postihu za rizikové chování žáků.⁶⁸

Graf znázorňuje, jak respondenti vnímají odpovědnost za řešení rizikového chování žáků. Největší část (64,5 %) uvedla, že o postihu rozhoduje škola. To odpovídá praxi, kdy školy využívají školní řád k udělování napomenutí, důtek a dalších kázeňských opatření. Přibližně čtvrtina respondentů (24,6 %) považuje za rozhodující instituci soud. Z toho může vyplývat, že někteří žáci mohou rizikové chování zaměňovat s právními důsledky. Policii uvedlo 18,7 % respondentů, což může souviset s vážnějšími incidenty, například trestnou činností. Odpověď „rodiče“ zvolilo 15,8 % dotázaných. Výsledek naznačuje, že část žáků vnímá rodiče jako jedinou autoritu, která může udělit trest.

⁶⁸ Vlastní výzkumné šetření 2025.

Graf 16: Možné dôsledky z neomluvené absencie pro žáka a jeho rodiče.⁶⁹

Oznámení OSPOD označilo (76,4 %) respondentů – možnost sociálního šetření. To naznačuje, že školy často zapojují sociální služby, pokud absence přesáhne určitou míru. Výchovná opatření uvedlo 38,9 % dotázaných, což naznačuje, že žáci se s těmito sankcemi, jako jsou napomenutí či důtky, běžně setkávají jako s přímou reakcí na své chování. Taková opatření mohou ovlivnit jejich přístup ke škole, ale pokud se stávají běžnou praxí a ztrácejí účinnost, mohou je žáci přestat brát vážně. Soudní řízení i finanční postih rodičů shodně zmínilo 3,9 % respondentů. Pouze 1 % dotázaných se domnívá, že neomluvené absence jsou výhradně záležitostmi školy a nemají žádné další důsledky.

Otázka č. 17: Kdo zajišťuje ve vaší škole preventivní program a jaké aktivity či témata zahrnují?

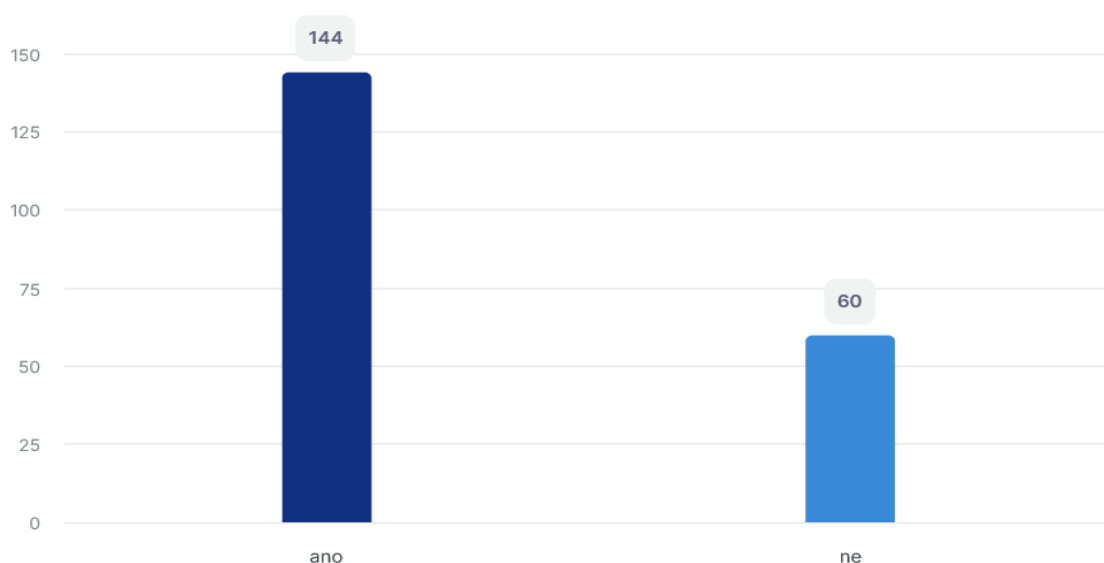
Z výsledků průzkumu vyplývá, že dle žáků preventivní programy ve školách zajišťuje několik různých osob, jako jsou ředitelé, metodici prevence, učitelé, školní psychologové a třídní učitelé. V některých případech se na aktivitách podílejí také externí subjekty jako policie nebo starostové. Jako témata, na která se zaměřují nejčastěji, uvádějí kyberšikanu, šikanu, návykové látky, stres, bezpečnost na internetu, komunikaci v kolektivu a problematiku dospívání. Někteří žáci zmínili i témata týkající se vztahů mezi spolužáky a respektu ve třídě.

⁶⁹ Vlastní výzkumné šetření 2025.

Nicméně více než třetina respondentů (36,9 %) neví, kdo na jejich škole zajišťuje preventivní programy, což může ukazovat na nedostatečnou informovanost žáků. Většina neodpověděla ani na otázku týkající se konkrétních aktivit a témat. To může znamenat, že programy nejsou dostatečně efektivní, nebo nejsou vnímány jako důležité. Nejčastěji byli zmíněni učitelé (8,9 %), ředitel školy (7,9 %) a školní psychologové (celkem 10,7 %). Pouze 1 % respondentů zmínilo policii, což může naznačovat nízkou spolupráci škol s bezpečnostními složkami.

Tato zjištění naznačují, že je potřeba zlepšit informovanost o preventivních programech, jasně definovat odpovědnost za jejich zajištění a více zapojit odborníky, jako jsou školní psychologové. Doporučuje se také zlepšit komunikaci o těchto programech a jejich tématech, aby žáci věděli, kde hledat pomoc a jaké aktivity jsou k dispozici.

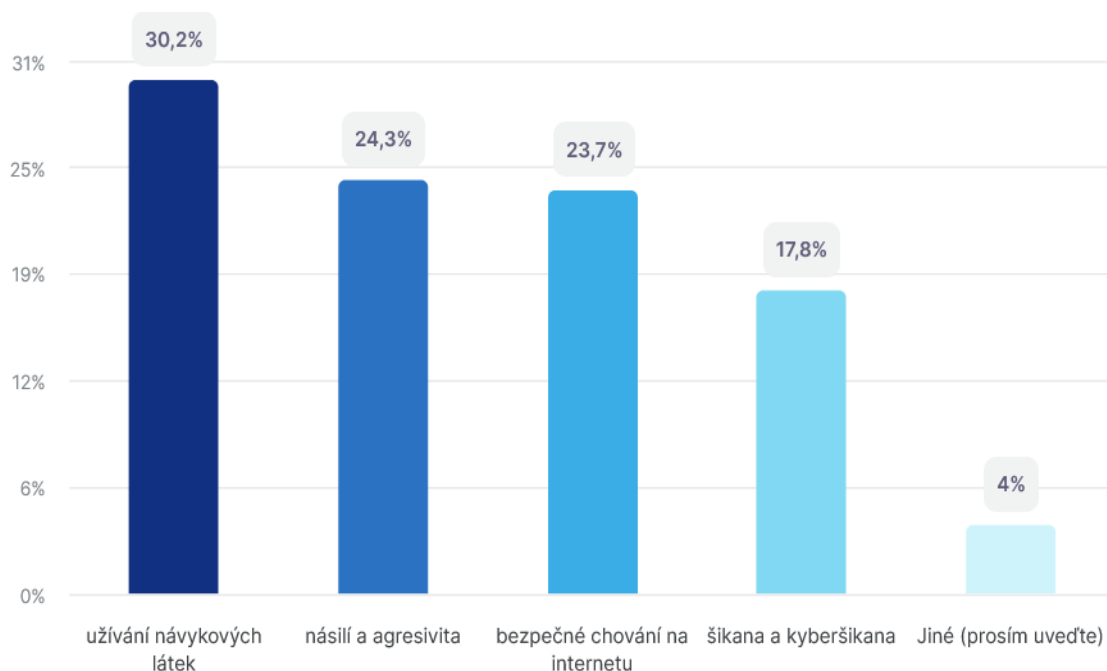
Graf 17: Bylo by pro tebe užitečné mít speciální hodiny nebo přednášky o tom, jak se chránit před šikanou, násilím a tlakem vrstevníků?⁷⁰

Tento graf zobrazuje zájem respondentů o speciální hodiny nebo přednášky zaměřené na prevenci šikany, násilí a tlaku vrstevníků. Až 70,9 % respondentů by tyto hodiny uvítalo, což naznačuje, že téma považují za důležité a mohou mít osobní zkušenosti nebo obavy. Na druhou stranu 29,6 % respondentů o tuto problematiku nejeví zájem. Výsledky naznačují, že většina žáků si uvědomuje hrozby spojené se šikanou a násilím a projevuje zájem o hlubší informace o těchto tématech.

⁷⁰ Vlastní výzkumné šetření 2025.

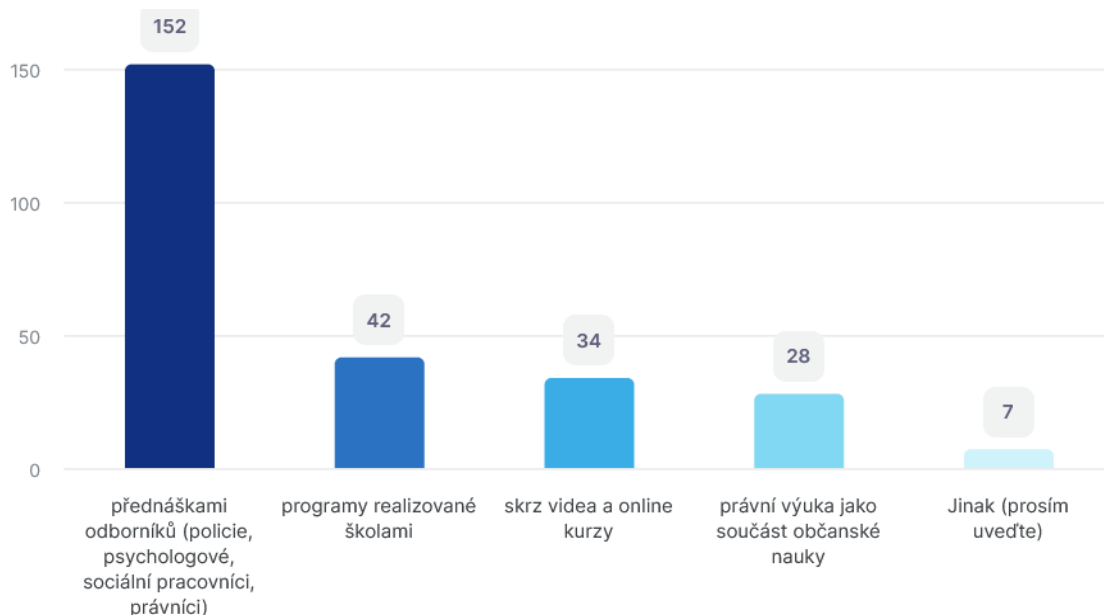
Graf 18: Jaké téma bys ráda, aby se ve škole probíralo více?⁷¹

Z výsledků průzkumu vyplývá, že nejvíce respondentů (48,3 %) by chtělo více informací o užívání návykových látek, což poukazuje na důležitost tohoto tématu mezi žáky. Další často zmiňovaná témata jsou násilí a agresivita (38,9 %) a bezpečné chování na internetu (37,9 %), což naznačuje, že žáci považují za důležité nejen fyzickou, ale i online bezpečnost. Šikana a kyberšikana zajímá 28,6 % respondentů, což potvrzuje, že prevence tohoto problému je též aktuální. Pouze 6,4 % žáků uvedlo jiná témata jako sebepoškozování a témata z oblasti genderové identity.

⁷¹ Vlastní výzkumné šetření 2025.

Graf 19: Který způsob získávání informací o zákonech a důsledcích rizikového chování považuješ za nejprínosnější?⁷²

Výsledky ukazují, že většina respondentů (74,9 %) považuje za nejlepší způsob získávání informací o zákonech a důsledcích rizikového chování přednášky od odborníků. Dalšími oblíbenými způsoby jsou školní programy (20,7 %) a videa či online kurzy (16,7 %). To naznačuje, že žáci preferují interaktivní formy výuky, přičemž odborné přednášky jsou stále nejvíce ceněny. Právní výuka v rámci občanské nauky byla považována za nejefektivnější pouze u 13,8 % respondentů, což může znamenat, že tento způsob výuky není pro žáky tak zajímavý nebo praktický. Pouze 3,4 % respondentů zmínilo jiný způsob, ale nevedlo jaký.

9.5 Verifikace hypotéz

Hypotéza H1: Více než 20 % žáků má zkušenosti s užíváním kratomu.
Verifikována

Z analýzy vyplynulo, že 27,1 % respondentů (55 z 203) uvedlo zkušenost s užíváním této látky, což potvrzuje, že více než 20 % žáků s ní experimentovalo. Užívání mezi žáky není ojedinělé, a proto je nutné se tímto problémem zabývat.

⁷² Vlastní výzkumné šetření 2025.

Hypotéza H2: Více než 60 % žáků bude mít povědomí o hranici trestní odpovědnosti v ČR. *Verifikována*

Na základě výsledků průzkumu 70,9 % respondentů (144 z 203) správně odpovědělo na otázku týkající se hranice trestní odpovědnosti, což potvrzuje, že většina žáků má správnou představu o této právní skutečnosti.

Hypotéza H3: Většina žáků by uvítala mít speciální hodiny nebo přednášky o tom, jak se chránit před šikanou, násilím a tlakem vrstevníků. *Verifikována*

Z průzkumu vyplývá, že 70,9 % respondentů (144 z 203) by ocenilo speciální hodiny nebo přednášky zaměřené na ochranu před šikanou, násilím a tlakem vrstevníků. Tento výsledek naznačuje, že žáci považují toto téma za velmi důležité a mají velký zájem o získání informací, jak se chránit před těmito negativními jevy.

9.6 Závěr šetření a doporučená opatření

Lze konstatovat, že stanovený cíl byl úspěšně naplněn. Analýza odpovědí na 20 otázek odhalila, jaké sociálně patologické jevy se mezi žáky vyskytují. Zjištění ukázala, že všechna sledovaná riziková chování jsou mezi žáky přítomná, přičemž některé z nich se vyskytují více než jiné. Nejčastějším problémem je kouření cigaret před dosažením 18 let, následuje konzumace alkoholu. Třetím nejrozšířenějším negativním jevem je šikana, a to především ve slovní podobě.

Dále bylo zjištěno, že mnoho respondentů zná někoho, kdo se dopustil krádeže nebo ničení majetku. Mezi hlavní příčiny rizikového chování žáků dotazovaní uváděli rodinné problémy, tlak vrstevníků, vliv médií a nedostatek informací o možných důsledcích jejich jednání. Výzkum se také zaměřil na právní aspekty delikventního chování a míru informovanosti žáků o trestní odpovědnosti. Výsledky ukazují, že mnoho respondentů nemá dostatečné povědomí o právních důsledcích svého jednání, přesto však většina z nich vnímá potřebu lepší osvěty v této oblasti.

Dalším důležitým zjištěním je otázka pocitu bezpečí. Někteří žáci se necítí bezpečně nejen během mimoškolních aktivit, ale i cestou do školy, ve školním prostředí nebo v online prostoru. Závěr práce se proto zaměřuje na preventivní opatření, která by mohla pomoci snížit výskyt rizikového chování mezi žáky. Respondenti vnímají jako přínosné různé preventivní aktivity, například přednášky odborníků (policie, psychologové, sociální pracovníci), diskuse s učiteli nebo vzdělávací videa. Mnozí by

ocenili více speciálních hodin či přednášek zaměřených na obranu proti šikaně, násilí a negativnímu tlaku vrstevníků.

Práce zdůrazňuje význam školních preventivních programů, právní osvěty a dostupnosti pomoci pro děti, které se cítí ohrožené. V závěru jsou navržena konkrétní preventivní opatření, která mohou přispět ke snížení výskytu sociálně patologických jevů a zvýšení informovanosti o jejich rizicích a důsledcích.

Na základě těchto zjištění lze doporučit několik klíčových opatření:

- Zlepšit informovanost o preventivních programech – Jasně stanovit odpovědnost za jejich realizaci a aktivně komunikovat o dostupných aktivitách.
- Posílit prevenci šikany, násilí a tlaku vrstevníků – Nabídnout více vzdělávacích hodin a přednášek na tato témata, protože o ně žáci projevují zájem.
- Využívat interaktivní metody výuky – Diskuse, modelové situace a zapojení odborníků mohou žáky lépe zaujmout a přiblížit jim důležitá témata.
- Prohloubit spolupráci s odborníky – Více odborných přednášek v oblastech práva, psychologie a prevence rizikového chování je vnímáno jako efektivní způsob vzdělávání.
- Přizpůsobit školní programy aktuálním potřebám žáků – Pravidelně sbírat zpětnou vazbu prostřednictvím anonymních dotazníků, aby programy lépe odpovídaly jejich zájmům.
- Podpora bezpečného prostředí – Vytvoření jasných mechanismů pro hlášení šikany a rizikového chování, aby se žáci cítili chráněni a věděli, na koho se mohou obrátit.
- Zapojení rodičů a komunity – Posílení spolupráce mezi školami, rodinami a odborníky s cílem společně pracovat na prevenci a včasné intervenci.
- Zvýšení povědomí o kyberšikaně – Vzhledem k rostoucímu výskytu šikany v online prostředí by měla být větší pozornost věnována edukaci o bezpečném používání internetu a sociálních sítí.

Tato opatření by měla přispět k účinnější prevenci problémového chování ve školách a k lepší informovanosti žáků o rizicích spojených s negativními jevy. Výsledky výzkumu mohou být cenným zdrojem pro pedagogy, rodiče i odborníky, kteří se podílejí na prevenci a ochraně dětí před škodlivými vlivy prostředí.

Závěr

Tato bakalářská práce s názvem „Výskyt patologických jevů u žáků druhého stupně základních škol“ se věnuje nejčastějším negativním projevům chování. Vzhledem k šíři tématu není jejím cílem obsáhnout celou problematiku, ale zaměřit se především na jevy, jako jsou užívání návykových látek, šikana, záškoláctví, krádeže a vandalismus. Práce zkoumá, s jakými patologickými jevy se žáci setkávají, jak často k nim dochází, do jaké míry si uvědomují právní důsledky svého jednání a jak vnímají dostupnost a účinnost preventivních opatření.

První část práce se věnuje teoretickému vymezení tématu včetně definic, příčin vzniku, důsledků a preventivních strategií. Zároveň popisuje nejčastěji se vyskytující patologické jevy na základních školách. Teoretická analýza ukázala, že problematice chování žáků je složitý jev, na který působí různé faktory – rodinné prostředí, sociální vztahy, klima školy, vliv vrstevníků či médií. Zároveň bylo zjištěno, že právní systém poskytuje nejen nástroje k postihu delikventního chování, ale i mechanismy pro jeho prevenci a nápravu.

Empirická část práce se zaměřila na výskyt patologických jevů mezi žáky druhého stupně základních škol v okrese Příbram. Dotazníkové šetření ukázalo, že většina respondentů má zkušenosti s alkoholem, tabákovými výrobky a šikanou, přičemž šikana se nejčastěji projevuje slovními útoky. Mezi další běžné rizikové chování patří užívání kratomu, krádeže a vandalismus. Dále se zjistilo, že povědomí žáků o právních důsledcích jejich chování je nízké a jejich informovanost o trestní odpovědnosti mladistvých je omezená. V oblasti prevence rizikového chování výsledky ukázaly, že respondenti považují různé preventivní aktivity, jako jsou přednášky odborníků, diskuze s učiteli a vzdělávací videa za užitečné. Mnozí by přivítali více hodin nebo přednášek zaměřených na tuto problematiku.

Na základě těchto zjištění vyvstává otázka, jak těmto problémům předcházet a co vede děti k experimentování s nebezpečnými a nelegálními látkami. Je dobře známo, že děti se nejvíce učí napodobováním – sledují chování dospělých ve svém okolí a už od raného věku si na základě těchto vzorců utvářejí postoje a návyky. To, jak s nimi jednáme, jak komunikujeme s ostatními lidmi a jak řešíme každodenní situace, má zásadní vliv na jejich vnímání světa.

Dle mého názoru zásadní roli v tomto procesu hraje rodina, ale také prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, a lidé, kteří ho obklopují. Bohužel v dnešní uspěchané době se společně strávený čas v rodině stává čím dál vzácnějším. Mnoho rodičů přenechává péči

o děti institucím, zapisuje je do různých kroužků a výchovu ponechává na druhých. Často se spokojí s tím, že dítě dobře prospívá ve škole, aniž by se hlouběji zajímali o jeho pocity a případné problémy. Tím se však vzdaluje to, co by mělo být naší nejvyšší prioritou – výchova dětí a jejich příprava na život.

Sociálně patologické jevy představují vážný celospolečenský problém, na který reagují i školy zaváděním preventivních programů. Avšak nelze očekávat, že školy ponесou veškerou odpovědnost za výchovu dětí. Základem prevence rizikového chování zůstává stabilní rodinné prostředí. Prevence u dětí je složitý proces, který vyžaduje spolupráci nejen škol, ale i rodin a celé společnosti. Děti by měly být ve škole dostatečně seznámeny s pravidly a důsledky porušení těchto pravidel, a to jak v rámci školních norem, tak i v etice soužití v kolektivu. Vzhledem k tomu, že děti tráví ve škole často více času než doma, má školní prostředí velký vliv na jejich vývoj. Pouze dlouhodobou osvětou, vytvořením bezpečného školního prostředí a cílenými preventivními opatřeními můžeme přispět ke snížení rizikového chování dětí a zajistit jim zdravý vývoj.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

DYTRYCH, Zdeněk a MATĚJČEK, Zdeněk. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 978-80-7676-057-8.

FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: forenzně psychologický rozbor vybraných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2024. ISBN 978-80-271-5078-6.

CHROMÝ, Jakub. *Kriminalita páchaná na mládeži: aktuální jevy a nová právní úprava v České republice*. Praha: Linde, 2010. ISBN 9788072018253.

KAPR, Jaroslav; PETRUSKA, Miloslav; LINHART, Jiří; FIŠEROVÁ, Vlasta a VODÁKOVÁ, Alena. *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*. 2., upr. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-03-6.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Psyché. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.

MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-717-8226-2.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-717-8049-9.

SCHUSTER, Charles. R a KUHAR, Michael. J. *Pharmacological Aspects of Drug Dependence: Toward an Integrated Neurobehavioral Approach*. Berlin: Springer-Verlag, 1996. ISBN 978-36-426-4631-7.

TOMÁŠEK, Jan. *Prevence kriminality*. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje Praha, 2014. ISBN 978-80-87174-32-6.

TOMÁŠEK, Jan. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Vysoká škola regionálního rozvoje Praha, 2014. ISBN 978-80-247-2982-4.

URBAN, Lukáš; DUBSKÝ, Josef a BAJURA, Jan. *Sociální deviace*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-397-1.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-4849-8.

VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Právnická fakulta Univerzity Palackého, 2001. ISBN 80-244-0337-4.

Elektronické zdroje

ČESKO. *Zákon č. 186 ze dne 26. 5. 2016, o hazardních hrách*. Online. In: *Zákony pro lidi*. 2010–2025. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-186>. [cit. 2025-02-23].

ČESKO. *Zákon č. 561 ze dne 3. 2. 2012, občanský zákoník*. Online. In: *Zákony pro lidi*. 2010–2024. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>. [cit. 2024-11-03].

ČESKO. *Zákon č. 89 ze dne 24. 9. 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. Online. In: *Zákony pro lidi*. 2010–2024. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>. [cit. 2024-11-03].

DIGITÁLNÍ A INFORMAČNÍ AGENTURA. *Šikana*. Online. 28. 5. 2024. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/informace/sikana-INF-216>. [cit. 2025-02-22].

FORUMPPV. *Prevence šikany*. Online, PDF. Praha: Fórum pro prožitkové vzdělávání, 2020. Dostupné z: https://www.forumppv.cz/wp-content/uploads/2020/09/Methodika_Prevence-%C5%A1ikany.pdf. [cit. 2025-02-22].

HRUBÁ, Drahoslava a KYASOVÁ, Miroslava. *Závislost dětí a mládeže na nikotinu*. Online. *Pro lékaře*. 2001, (3), 174–178. Dostupné z: <https://www.prolekare.cz/casopisy/cesko-slovenska-pediatric/2001-3/zavislost-deti-a-mladeze-na-nikotinu-26718>. [cit. 2025-02-22].

JINDROVÁ, Martina. *Rizikové chování dětí a jeho právní dopady příručka učitele*. Online, PDF. Praha: Univerzita Karlova, 2012. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/file/363/rizikove-chovani-deti-web.pdf>. [cit. 2025-02-23].

KOCÍK, Milan. *Kratom*. Online. In: Policie ČR. 2025. Dostupné z: <https://policie.gov.cz/clanek/kratom.aspx>. [cit. 2025-02-22].

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ ČR. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany*. Online. 14. 3. 2021. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>. [cit. 2024-11-02].

MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Prevence kriminality*. Online. © 2025. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality>. [cit. 2025-02-08].

MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ ČR. *Zákon umožňující regulaci psychoaktivních látek vstoupil v platnost. Účinnosti nabude 1. ledna 2025*. Online. 14. 11. 2024. Dostupné z: <https://mzd.gov.cz/tiskove-centrum-mz/zakon-umoznujici-regulaci-psychoaktivnich-latek-vstoupil-v-platnost-ucinnosti-nabude-1-ledna-2025/>. [cit. 2025-02-22].

MPSV, ODBOR 21. *Sociálně-právní ochrana dětí – obecný úvod*. Online. In: OSPOD. 14. 7. 2009. Dostupné z: <https://www.ospod.cz/informace/obecne/>. [cit. 2025-01-12]

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Národní institut dětí a mládeže*. Online. 2012. Dostupné z: <http://www.nidm.cz/>. [cit. 2025-01-25].

NIQUITIN. *Kouření dětí a puberťáci*. Online. © 2025. Dostupné z: <https://www.niquitin.cz/projdete-si-fakta/o-koureni/koureni-deti-a-dospivajicich/>. [cit. 2025-02-22].

ODBOR PREVENCE KRIMINALITY. *Strategie prevence kriminality v ČR na léta 2022–2027*. Online. In: Ministerstvo vnitra ČR. 11. 4. 2022. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/clanek/strategie-prevence-kriminality-v-ceske-republice-na-leta-2022-az-2027.aspx>. [cit. 2025-02-16].

PETRIŠČOVÁ, Alena. *Vandalismus*. Online. In: Šance dětem. 13. 4. 2023. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/vandalismus>. [cit. 2025-02-23].

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. *Mladiství a děti*. Online. © 2025. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/mladistvi-a-deti/>. [cit. 2025-02-23].

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Úmluva o právech dítěte*. Online. 30. 11. 2021. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/>. [cit. 2024-11-02].

Seznam zkratk

č.	Číslo
ČR	Česká republika
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
Obr.	Obrázek
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
Sb.	Sbírka zákonů
tzv.	takzvaný

Seznam obrázků a grafů

Obr. 1: Schéma systému prevence kriminality v ČR	40
Graf 1: Věk respondentů	45
Graf 2: Pohlaví respondentů	46
Graf 3: Rozložení respondentů dle ročníku	46
Graf 4: Nejvyšší výskyt patologických jevů u žáků II. stupně základních škol	47
Graf 5: Nejrozšířenější druh šikany	48
Graf 6: Zkušenosti se záškoláctvím	49
Graf 7: Četnost užívání návykových látek mezi spolužáky	49
Graf 8: Znáš někoho ve svém okolí, kdo něco ukradl nebo poškodil?	50
Graf 9: Největší problém v oblasti patologického chování z pohledu žáka.....	51
Graf 10: Hlavní faktory ovlivňující patologické chování z pohledu žáka	52
Graf 11: Povědomí žáků o věkové hranici trestní odpovědnosti v ČR	53
Graf 12: Jaké mohou být důsledky spáchání protiprávního činu mladistvými.....	54
Graf 13: Jsou místa, kde se necítíš bezpečně	55
Graf 14: Na koho by ses obrátili o pomoc, pokud se necítíš bezpečně.....	56
Graf 15: Kdo rozhoduje o postihu za rizikové chování žáků.....	57
Graf 16: Možné důsledky z neomluvené absence pro žáka a jeho rodiče	58
Graf 17: Bylo by pro tebe užitečné mít speciální hodiny nebo přednášky o tom, jak se chránit před šikanou, násilím a tlakem vrstevníků?	59
Graf 18: Jaké téma bys ráda, aby se ve škole probíralo více?.....	60
Graf 19: Který způsob získávání informací o zákonech a důsledcích rizikového chování považuješ za nejpřínosnější?	61

Seznam příloh

Příloha č. 1	72
--------------------	----

Přílohy

Příloha č. 1

DOTAZNÍK K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI NA TÉMA: VÝSKYT PATOLOGICKÝCH JEVŮ U ŽÁKŮ II. STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Milí žáci,

jsem studentkou 3. ročníku Vysoké školy evropských a regionálních studií, Z. Ú., České Budějovice. Dovolte mi obrátit se na vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku, jehož cílem je zjistit s jakými druhy patologického chování jsi se setkal(a) a co víš o právních hlediscích souvisejících s delikventním chováním. Dotazník je anonymní, všechny vámi poskytnuté údaje využiji jen na zpracování mé bakalářské práce na téma Výskyt patologických jevů u žáků II. stupně základních škol. V jednotlivých otázkách vždy zaškrtni jen tu variantu, která nejlépe vystihuje vaši odpověď a u otázek otevřených napište prosím svůj názor. Odpověz prosím co nejupřímněji.

Děkuji za Váš čas a ochotu spolupracovat

Jana Rýparová, Dis.

I. Osobní informace

1. Kolik ti je let?

- a) 10–11 let
- b) 12–13 let
- c) 14–15 let

2. Jsi?

- a) chlapec
- b) dívka

3. Ve které třídě právě jsi?

- a) 6. třída
 - b) 7. třída
 - c) 8. třída
 - d) 9. třída
-

II. Patologické jevy

4. S jakými patologickými jevy ses setkal(a)?

(zaškrtni všechny, které platí.)

- a) kouření cigaret
- b) kouření elektronických cigaret
- c) užívání nikotinových sáčků
- d) užívání kratonu
- e) pití alkoholu
- f) užívání drog
- g) krádeže
- h) šikana (fyzická, slovní, kyberšikana)
- ch) ničení majetku
- i) jiné _____

5. Pokud jsi zažil/a šikanu (přímo nebo jako svědek), jaký druh to byl?

- a) fyzická (bití, fyzické napadání, strkání)
- b) slovní (nadávky, ponižování, posmívání)
- c) kyberšikana (sdílení zpráv nebo fotografií)

d) jiný: _____

6. Máš zkušenost se záškoláctvím, ať už u sebe nebo svých spolužáků?

a) ano

b) ne

7. Jak často se setkáváš s užíváním návykových látek mezi spolužáky?

a) nikdy

b) zřídka

c) často

d) velmi často

8. Znáš někoho ve svém okolí, kdo něco ukradl nebo poškodil?

a) Ano

b) Ne

9. Jaký si myslíš, že je největší problém mezi dětmi v tvém věku?

a) šikana

b) krádeže

c) užívání návykových látek (cigarety, drogy, alkohol)

d) jiné _____

10. Co si myslíš, že děti nevíce ovlivňuje, aby se chovaly špatně?

a) vliv medií

b) tlak vrstevníků

c) problémy v rodině

d) nedostatek informací o následcích

e) něco jiného _____

III. Právní aspekty

11. Víš, jaká je věková hranice trestní odpovědnosti v ČR?

- a) 12 let
- b) 15 let
- c) 18 let

12. Jaké mohou být důsledky pro mladistvé, kteří spáchají trestný čin?

- a) pokuta
- b) dohled probačního úředníka
- c) ochranná nebo výchovná opatření
- d) vězení
- e) nevím

13. Jsou místa, kde se necítíš bezpečně?

- a) ve škole
- b) cestou do školy ze školy
- c) u aktivit mimo školu
- d) internet
- e) takové místo není, cítím se bezpečně

14. Na koho by ses obrátil(a) o pomoc, pokud se necítíš bezpečně?

- a) rodiče či blízký dospělý
 - b) učitel
 - c) metodik prevence
 - d) kamarád
 - e) někdo jiný _____
-

15. Kdo rozhoduje o postihu za rizikové chování žáků?

- a) policie
- b) soud
- c) škola
- d) rodiče

16. Víš, jaké důsledky může mít neomluvená absence pro žáka a jeho rodiče?

- a) žádné, je to jen věc školy
 - b) výchovná opatření (napomenutí, důtka)
 - c) oznámení na OSPOD a možnost sociálního šetření
 - d) finanční postih rodičů
 - e) soudní řízení
-

IV. Prevence

17. Kdo zajišťuje ve vaší škole preventivní programy a jaké aktivity či témata zahrnují?

(Volná odpověď)

18. Bylo by pro tebe užitečné mít speciální hodiny nebo přednášky o tom, jak se chránit před šikanou, násilím a tlakem vrstevníků?

- a) Ano
- b) Ne

19. Jaké téma bys chtěl/a, aby bylo ve škole více probíráno?

- a) šikana a kyberšikana
- b) násilí a agresivita
- c) zneužívání návykových látek
- d) bezpečné chování na internetu
- e) jiné (uved' jaké)

20. Který způsob získávání informací o zákonech a důsledcích rizikového chování považuješ za nejpřínosnější?

a) přednáškami odborníků (policie, psychologové, sociální pracovníci, právníci)

b) programy realizované školami

c) skrz videa a online kurzy

d) začlenění právní výchovy do občanské nauky

d) jinak _____